

Românii
Independenți
din Serbia

GLASUL

*Prin cultură
la identitate și
spiritualitate*

CERBICIEI

REVISTĂ DE CULTURĂ ȘI ISTORIE A ROMÂNILOR DIN SERBIA * Nr. 6 * Anul II * 2011 * Vârșeț

Aromânii
din
Panciova

Românii
din
Nord-
Estul
Serbiei

Interviu cu
Dr. Traiță
Spăriosu

Pârneaora - localitate românească marcantă în Serbia

scrie: drd. Dorinel Stan,
președintele Românilor Independenți din Serbia

C e u r m e a z ă ?

Cunoscutul cântec din folclorul popular românesc "Un-doi, un-doi, ce frumos e pe la noi", lansat în trecut de indivizi cu barbă care aveau ceva de ascuns, cert și-a modificat vorbele și rima.

Concertul minoritar în mov cu text ușor rozaliu schițează bizar cadrul de fond adus în părașină de aleșii noștri minoritari în goană nebuloasă de supremație, profit și elogi. Vaporul cu toate pânzele sus trece aproape neobservat și întărește ceea ce se întrezărea de mult aici, în etnia românească, onoarea și cinstea nu mai au preț, iar fără plată ajung umbră deasă în deșert.

Lideri autoprocamați și impuși în sferele vieții, meseriași manipulatori, pot fi decorați cu ordinul "Meritul cultural în grad de Comandor", proclamați membri de onoare în instituțiile de prim rang din România și Serbia cu biografie falsă și fără pregătire prealabilă, cetățeni de onoare ai localităților pe care le-a amintit într-un discurs, iar actul trece neobservat și fără reacții. Se fac simpozioane în mass-media românească despre abuzurile lor, nu și procese. Suma minciunilor perpetuate în ultimul deceniu, români acuzați de către manipulanți de profesie români de suferința lor, vânzarea identității pe nimic în favoarea unei sume subterane și poziții în societate, fără conexarea fostei diplomații române cu ochii legată de propria statuie. Și totalitatea nedreptăților se revarsă asupra românului de rând prin nesimțirea și abuzurile celor ce pretind a fi lideri pe viață, iar cultura devine de uz intern, numai pentru cei care o produc, ca să câștige nesfârșita pleacăciune în fața Măriei Sale - PROIECTUL (transfrontalier, european sau din România). În fine, toți acești ani am asistat la confiscarea românismului de către niște profitori ordinari și mincinoși care au utilizat teoria "69" a chibritului pe ambele niveluri. Mișcându-se într-adevăr cu talent simulat, dar lipsiți de suport și încărcătură minoritară.

Așadar, minoritatea românească din Serbia are nevoie de lideri care n-ar mai fi cei care și-au câștigat renumele dând din gură sau din corp, ci mișcându-și cu har mintea, sacrificiu, transparență, principii, acțiuni onești...

Respectarea patrimoniului românesc construit de strămoșii noștri, promovarea și valorificarea lui, eliminarea cultului personalității în cadrul minoritar și câte și mai câte, iar fiecare dintre noi aici poate adăuga câte ceva sau mai multe în dependență de prejudiciu.

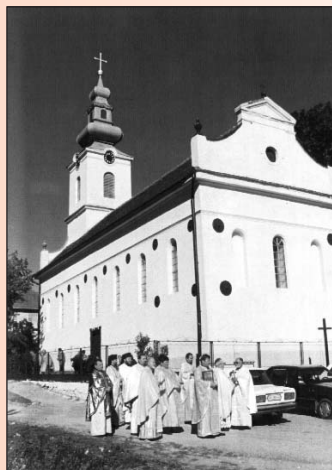

Procesul de normalizare în toate sferele vieții, nu cu verbul început la condițional optativ ar fi atunci când intelectualitatea s-ar încadra activ în activitățile asociațiilor și instituțiilor instituționalizate cu finanțare transparentă, în baza competențelor, aplicarea regulilor democrației și bunul simț a vajnicilor conducători care calcă cadavre și târguiesc totul pentru nimic, numai să rămână în panorama socio-politică, culturală și minoritară.

Băieții cu barbă din afara timpului și ai tuturor timpurilor, îngeri conturați în demoni rătăciți și uitați de profeți lasă gust amar imaginii blajine a timpului nou.

Călătoria s-a sfârșit, urmează...

DIN SUMAR:

drd. Dorinel Stan:

Ctitoria și denumirea
monahală de
Srediștea Mică
în documentele vremii

pg. 04 - 05

**Valentin Mic și
Svetlana Nikolin:**

AROMÂNII
DIN PANCIOVA

Pe calea
consolidării

pg. 16 - 19

Maria Pâslaru:

Interviu cu
Dr. Trăilă Spăriosu

pg. 20 - 22

Marin Gașpăr:

SOARTA CLĂDIRII
"LUCEAFĂRUL" DIN
VÂRȘET

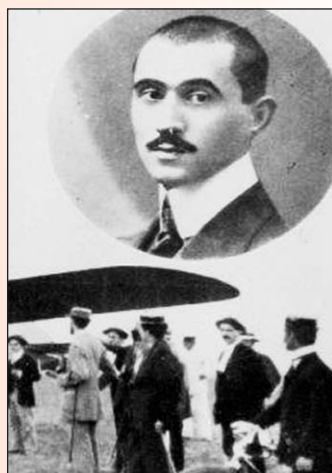
Spiritul românesc
bântuie în casa pustie

pg. 6-7

Dr. Mircea Maran:

AUREL VLAICU LA
VÂRȘET (1912) –
RELATĂRI ÎN PRESA
LOCALĂ

pg. 26 - 27

Vasile Barbu:

Societatea de ecologie
"23 aprilie 1762-
1775" din Uzdin în 2010
a împlinit - 20 de ani!

pg. 8-9

Daniela State:

Dr. Mariana Marin

O strălucire iubită
de pământeni

pg. 12-13

Viorel Dolha:

Românii din
Nord-Estul Serbiei

pg. 34 - 35

Ctitoria și denumirea monahală de Srediștea Mică în documentele vremii

În Banat, mănăstirile au avut o însemnătate deosebită pentru viața credincioșilor. Între ele, un rost de seamă a avut mănăstirea Srediștea Mică din localitatea cu același nume, așezată la sud-est de Vârșeț, la o distanță de 12 km, între șapte dealuri.

Prima atestare documentară a localității Pârneaora cu denumirea *Serdahely*, apare la 1355 în Registrul dijmelor papale. Mănăstirea este probabil mai veche decât satul, ori cel puțin are aceeași vârstă cu acesta.¹

Pe parcursul secolelor, așezământul a fost trecut pe hărți, documente oficiale și scrisori cu patrusprezece variante ale aceluiași nume. Acestea sunt:

Secolul al XV-lea – Kis Zdrediste – Târna

1694 – Mali Sredise

1711 – Kleine Srediste

1779 – Kis Szrediste – Mali Sredis

1788 – Pârnavă

1790 – Sredista – Pârniaua

1817 – Mica Srediște

1820 – Pârniaura

1849 – Pârniaora

1910 – Kis Szered

1919 – Srediștea Mică²

De la așezământul religios, așezarea și-ar fi împrumutat numele, căci "Srediște" în limba bulgară înseamnă centru, sreda – mijloc, adică mănăstire. Tradiția susține că satul a fost întemeiat de către lucrătorii mănăstirii, veniți din comune vecine și depărtări, așezați pe lângă mănăstire, dovadă fiind și numele unor familii – Vărădean, Birdean... ce locuiesc în localitate.³

Multe așezăminte monastice s-au stins în cursul evului mediu, în timpul mării invazii tătare din 1241, iar numărul lor s-a diminuat în războaiele purtate pe aceste locuri. Tot așa, au pierit și documentele legate de timpul ridicării și de numele ctitorilor.

Deja la 1225 avem primele date referitoare la întemeierea mănăstirilor în Banat. În această perioadă sunt amintite mănăstirile: Sfântul Gheorghe, Săraca, Srediște, Mesici, Partoș, Bezdin și altele.⁴

Fiecare aparte poartă urmele trecutului zbu-ciumat, dar mănăstirea Srediște este cu siguranță una din primele întemeiate pe aceste meleaguri, ceea ce dovedește trecutul ei.

O altă mărturie a existenței sfântului lăcaș, argumentează elocvent documentul relatat de isto-

Biserica din Srediștea Mică

riograful maghiar Turchanyi, precum regele Stefan al V-lea dăruiește în anul 1270 unei mănăstiri de lângă Șumig, o moară. Mănăstirea aceasta este amintită sub numele Mezo Somlyo. Se amintesc aici trei mănăstiri, în preajmă una de alta, Șemloc, Partoș și Srediștea Mică.⁵

Hărțile geografice ne confirmă apropierea celor trei lăcașuri de rugăciune, iar la 1771 mănăstirea Șemlacul Mic, cunoscută azi sub denumirea de mănăstirea "Săracă" a avut o podgorie la mănăstirea Srediștea Mică de circa 5 sape lungime.⁶

Ctitorul acestui patrimoniu duhovnicesc și data precisă a fondării se pierd în negura uitării. A găsi un răspuns la această întrebare e foarte complicat. Un fapt însă rămâne în afara oricărei îndoieli, lăcașul sfânt de la Srediștea Mică intră pe lista celor mai vechi schituri ridicate în Banat.

Și totuși, să încercăm să ne apropiem câtuși de puțin de taina apariției acestei mănăstiri. În Sfânta Evanghelie ce se găsește în biserica locală este însemnat de credinciosul Nedelcu Șoșdeanu, că această sfântă scriptură este dăruită și cumpărată de dânsul la anul 1772. În continuare stă scris, precum sfântul lăcaș s-a zidit la anul 1222, fapt care a

fost citit în documente de parohul bisericii, Vichentie Neagoie, care a dat namesnicului mănăstirii Mesici, Gherasim Scrietoriu actele să le citească, iar numitul răposând, nu le-a înapoiat comunei bisericești și nici predecesorii.⁷

Preotul Alexandru Vărăgian (1901 – 1934) afirmă că aceste documente au fost luate și prin înșelăciune.⁸

La mijlocul secolului al XV-lea, în anul 1442, văduva cnezului Păuna din familia Pârnu a rămas singură, fără soț și copii. Ea, în semn de credință față de mântuitorul nostru, din toată bogăția celor cinci localități care-i aparțineau a ridicat mănăstire și biserică la Srediștea Mică (Pârneaora) cu hramul Sfinții Arhangeli Mihail și Gavriil.⁹

Denumirea de cnez are origine germană și slavă și înseamnă principe, conducător. Cnezii sau Iuzii erau fruntașii comunităților sătești, inițial aleși și cu atribuții prioritar judecătorești-administrative. Unii cnezi au ajuns să domine și chiar să stăpânească, în secolele XII – XIV, mai multe sate (5 – 30 de sate), fiind proprietari creditari de pământuri lucrate de supuși și aveau atribuții militare.¹⁰

Din familia Pârnu și-ar trage originea cealaltă denumire a satului, adică Pârneaora, care din nou se amintește la 1427 ca așezare. Pârneaora este denumirea localității în care locuitorii au cultivat pământul mănăstirii ca "jileri" (iobagi) și de aici și-au asigurat existența. În limba maghiară Mezeș – Mezaștatara se amintește în literatură cu această denumire în județul Timiș, localitatea Pârneaora și mănăstirea cu același nume. În concluzie, denumirea localității înseamnă așezare marcantă pe lângă mănăstire.¹¹

Mănăstirea Srediște este amintită într-o scrisoare pastorală a episcopului Petru al Caransebeșului din 15 august 1456, unde se spune că egumenul Pamfilie de la acest lăcaș sfânt adaugă "Mică", mănăstirii românești Srediște, după aproape un secol.¹²

Tot în acest an (1456) episcopul Petru din mănăstirea Sf. Gheorghe din Caransebeș, scrie către mănăstirile: Srediștea Mică, Vărădia, Vodița, Oravița și Șumigu să-l pomenească pentru odihna sufletului, în slujbele religioase, pe viteazul voievod Ion de Huniade, care a fost ucis după mare izbândă a creștinătății asupra păgânilor. Călugării să-i pomenească pe toți nobilii și eroii din districte căzuți în bătălie, să se roage pentru ei aducând mulțumiri lui Dumnezeu. Scrisoarea originală este scrisă în limba greacă.¹³

La sfârșitul secolului al XV-lea, despotul sârb Ioan Brancovici și fratele său Maksim, mitropolit în Țara Românească, restaurează sfântul lăcaș din Srediștea Mică.¹⁴ După o altă versiune la originea mănăstirii stă o peșteră. Acest ținut muntos în trecut nu era populat din cauza vegetației și a pădurilor imense, însă aici oamenii își găseau refugiu sufletesc, într-o peșteră părăsită, pe coama unui

deal care a fost adăpost sigur în fața năvălirilor barbare. Acești pusnici au petrecut în rugăciuni și molitve spre cer, adunați într-un loc, într-o peșteră care se găsește pe locul monahal al vechii mănăstiri. Anahoreții din peșteră au fost de origine bulgară și greacă. După un timp, pădurea din jurul peșterii a început să fie exploatată, venind muncitori din apropiere dar și depărtare, pentru a-și câștiga traiul. Tradiția populară susține că cei mai mulți au venit din Valea Hațegului și s-au așezat pe lângă sfânta peșteră. Tăierea lemnului din pădure le-au asigurat pâinea cea de toate zilele și stabilindu-se pe lângă peșteră au ridicat bordeiuri. Micuța așezare a primit denumirea Serdahely.¹⁵

Mănăstirea Srediște nu este o ctitorie voievodală, ci a fost ridicată de ereniți sau pusnici în singurătatea codrilor, la poalele celui mai înalt vârf din Voivodina, Cioaca Mare (641m) ce se înalță spre țaria cerului. În acest loc de reculegere sau retras din vremuri imemorabile bătrâni sihaștri și călugări, trăind în rugăciuni o viață, fără prihană. Aici, în locul celest, s-a început "Letopisețul", "pomenirea", "înscriat" sau însemnări scurte în care s-a arătat adevărul sacru și istoric.¹⁶

drd Dorinel Stan

1. Miodrag Jovanović, Manastiri u Banatu, Novi Sad, 2000, pag. 45
2. F. Milleker, Letopisi opština podunavske oblasti, Pančevo, 1929, pag. 157
3. Borovszky, Temes varmegye monografia, Budapest, pag. 59
4. N. Tincu Velea, Istoria bisericească și politico-națională, Sibiu, 1865, pag. 179
5. Darinka Rackov, Manastir Mesic, Novi Sad, 2002, pag. 16
6. Krasso – szoreny megye tort, Lugo, 1906, pag. 14
7. Caius Pascu, Un așezământ cultural și religios de altădată: Mănăstirea Srediștea Mică, București, 1945, pag. 7
8. Evanghelia din Srediștea Mică.
9. Arhiva parohială din Srediștea Mică, Alexandru Vărăgian, istoricul fostei mănăstiri, 1929 – manuscris
10. Arhiva Mitropoliei Banatului, Timișoara, microcronicele parohiale, cont. Pag. 19, mănăstirile, Cotoșman
11. Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, Istoria României, Cluj-Napoca, 2004, pag. 220-221
12. Darinka Rackov, Manastir Mesic, Novi Sad, 2002, pag. 43
13. A.M.B., Timișoara, microcronicele parohiale, cont. P. Nr. 33 din Protocolul 1752-1755
14. Ibidem
15. Vikentije Ljuština, Kratka povest o opsteziteljskom manastiru Mesicu u Tamiskom Banatu od pocetka 1225 do 1797 god., Budim, 1798, pag. 7
16. Foaia Diecezană, Constantin Târziu, nr. 48, 27 noiembrie 1936, pag. 4
17. Arhiva parohială din Srediștea Mică, Alexandru Vărăgian, istoricul fostei mănăstiri, 1929 – manuscris, pag. 4-6
18. Arhiva parohială din Srediștea Mică, Alexandru Vărăgian, Evanghelia din Srediștea Mică

SOARTA CLĂDIRII "LUCEAFĂRUL" DIN VÂRȘET

Spiritul românesc bântuie în casa pustie

Nici azi, anul Domnului 2011, soarta celei mai impozante clădiri românești din centrul Vârșetului, orașul spiritualității române, nu este elucidată și nu se prevede viitorul ei, în ciuda eforturilor depuse de organizațiile românești, în primul rând ale Comunității Românilor din Serbia, privind retrocedarea și întoarcerea acestui imobil în sânul românilor.

Clădirea „Luceafărul” din Vârșet, trecută în cărțile funciare sub numărul 7166 din Comuna Cadastrală a fost construită de comunitatea românească încă din perioada austro-ungară. Imobilul a aparținut comunității românești din anul 1894 până în anul 1946 când, prin Hotărârea Tribunalului Popular al plasei Vârșet, nr. VP 2135/46, imobilul a fost naționalizat și a trecut în posesia statului – Republicii Populare Federale Iugoslavia.

Această clădire era sediul Băncii „Luceafărul” care era fondată de acționari. Acționarii, de fapt nu erau mulți la număr, în mare erau preoți, ei fiind pe timpurile acelea cei mai înstăriți (directorul acestei bănci era dr Butoarcă). De laudă este că politica

acestei bănci era proromânească ajutând țărani români cu foarte multe și benefice credite.

În perioada interbelică s-a înființat liceul (1933) în această clădire, și cu înființarea lui, s-au deschis și două internate - cel de băieți în clădirea „Luceafărul”, iar căminul de fete era în altă clădire, vizavi de fosta baie publică. Toate activitățile mai importante ale românilor în perioada interbelică, în mare, se desfășurau în această clădire.

Și în timpul celui de al doilea război mondial, această clădire era sub patronatul românilor în incinta ei funcționând școala românească. Pe timpul războiului multe clădiri erau ocupate, totuși românii școala și-au continuat-o în clădirea „Luceafărul”.

Simbolul acestei clădiri, și prin ea și al românilor din zonă, era statuia țăranuței, o mândrețe deosebită, care a fost înlăturată pe timpul celui de al doilea război mondial cu pretextul de a fi salvată. Se presupune că a fost aruncată undeva în tavanul clădirii.

După eliberare, clădirea și pe mai departe era sub patronatul românilor, acolo desfășurându-se activitatea Casa de Editură „Bratstvo i jedinstvo”, o editură centralizată pentru toate minoritățile, care repede s-a desființat, înființându-se apoi Casa de Editură „Libertatea” care a devenit una din cele mai

marcante Case de editură ale minorității, având tipografie, o mulțime de ziariști, editură, ocupându-se, mai ales la început, cu tipărirea manualelor și cărților școlare. Administrația a lucrat pentru toate despărțămintele, iar Casa de editură a avut cinci librării, două la Vârșet, câte una la Torac, Uzdin și Alibunar. Cu alte cuvinte, aproape tot ce a fost românesc a fost concentrat în clădirea respectivă.

Spun aproape, pentru că, la început, ziarul „Nădejdea” nu s-a tipărit în această clădire ci în altă locație a orașului. Redacția „Nădejdi” era alcătuită din 2-3 oameni (proprietari/ziariști), din doi ucenici (Cacovan și Alexandru) și o mașină de tipărit. După naționalizare, când s-au adunat și mașinile altor tipografii din oraș, mai ales de la tipografia „Alba”, și cu cele două ale „Libertății”, toate aducându-se în clădirea fostei bănci, „Nădejdea” s-a tipărit la „Luceafărul”.

Director comercialist la CPE „Libertatea” până în 1955 a fost domnul Tiberie Petcu. El se îngrijea de documentația casei. Din frica să nu dispară documentele foarte prețioase, mai ales cele cu referință la originea proprietarului, exista o teamă, după plecarea sa, tot ce era legat de clădire a luat cu dânsul.

Fostul director după plecarea lui Tiberie Petcu, Nicolae Luca a aflat la cine sunt aceste documente. Paralel, deja au început tratativele de transfer al „Libertății” la Panciova. Nicolae Luca a cerut documentele înapoi, Tiberie fiind amenințat de multe ori, până la urmă cedează presiunilor constante asupra sa, dând documentele curierii trimise. Din momentul acela, documentele au dispărut. Se presupune că sunt în arhiva de la Biserica Albă. S-au făcut cereri de a avea acces la aceste documente, mai ales în perioada luptei pentru stoparea licitațiilor acestui imobil, însă toate erau respinse.

În anul 1960, când s-a lichidat cercul Vârșet, după ordinea venită „de sus”, a început procesul privind schimbul de case - casa „Luceafărul” cu o casă la Panciova. Puterea economică, legislativă și culturală a românilor s-a transferat la Panciova. Această decizie a fost o politică de discriminare a minorității noastre pentru că în acest fel s-a distrus centrul românismului în Vârșet având în vedere instituția CPE „Libertatea” și tot ce o înconjură fiind un centru puternic. „Libertatea” avea mulți colportori care aveau legături strânse cu țărâniea din aproape toate satele românești, iar ziaristul „Libertății” era apreciat pretutindeni.

Odată cu transferul Casei de presă „Libertatea” la Panciova și o mare parte din angajații pleacă, iar apoi, cu timpul, intelectualitatea noastră, întărindu-se și la Panciova, devine din nou „pericol” și mai târziu se mută o parte la Novi Sad. Prin aceasta, intelectualitatea minorității române este divizată în trei părți.

Înseamnă, dintr-un centru puternic economic, politic și cultural al românilor care a existat la

Vârșet, el a fost divizat în trei centre care și azi se ceartă între ele pentru supremație, mă refer aici la artificialul triumphi bermudean român - Comunitatea Românilor din Serbia, Consiliul Național Român și CPE „Libertatea” și sateliții lor. Revin, această mutare s-a făcut intenționat din partea partidului de la guvernare de atunci, împuternicindu-l pe domnul Capajev, Secretar de partid, să execute aceasta.

Izvod iz zemljišne knjige

Ulozak br. 15648 K. o. Vršac

A) LIST O POSEDU

Redni broj	Broj parcele	Oznaka zemljišta	Površina	Primedba
1	3389-3390	Kuća pop.br.2121. sa dvorištem	24 60	

B) LIST O VLASNIKU

Red. broj	Pr. 13. januara 1904. god.	Dn. br. 260.-	Primedba
1	Na osnovu kupoprodajnog ugovora od 13. januara 1904. g. na nepokretnost u A. listu, preneto ovamo iz sknj. ul. br. 7062. „uknjiženo pravo vlasništva, uz naznaku kupovne cene od 31.000 Krune, u korist: „LUCEAFARUL” Hipotekarne-štedne ustanove, kao akcionarsko društvo iz Vršca.-		
2	Pr. 6. februara 1947. god. Na osnovu zaključka Sreskog Narodnog Suda u Vršcu br. VP 2135/1946. uknjižuje se pravo vlasništva na nekretnostu pod A. l. i., u korist: DRŽAVE FNR JUGOSLAVIJE.-	Dn. br. 306.-	
3	Pr. 25. jula 1949. god. Na osnovu Zaključka Privrednog preduzeća sa upravljanjem stambenih zgrada u Vršcu br. 5616/48 uknjižuje se pravo svojine na nekr. pod A. l. i., u korist: OPŠTE NARODNE IMOVINE	Dn. br. 3058.-	
4	stima da je organ upravljanja ove nekretnosti PRIVREDNO PREDUZEĆE ZA UPRAVU STAMBENIH ZGRADA GRNO u Vršcu.-		

Indiferent de opuneri deciziei cu privire la schimbarea „Libertății” la Panciova, nu s-a putut face nimic. Una din probleme este că transferul casei s-a făcut la Vârșet pe numele Tipografiei „Sloboda”, iar clădirea din Panciova niciodată nu s-a transferat românilor sau „Libertății”, sau dacă da, cred că nimeni nu știe de decizia respectivă.

Multe sunt de spus despre spiritul românesc lăsat în clădirea impozantă, care este acum pustie, în proces de ruinare, neștiindu-se și neîntrevăzându-se sfârșitul soartei amare.

Indiferent de animozitățile organizațiilor românești actuale, scopul nobil este ca împreună să lupte pentru retrocedarea clădirii și apoi însuflețirii ei de energia noilor generații de români din acest spațiu geografic. Un vis? Poate, însă dacă visul se poate materializa din nou într-un centru cultural și economic românesc puternic și homogen, sunt sigur, trebuie să-l visăm cu ochii deschiși.

Marin Gașpăr

Casă veche în stil arhitectonic de la sfârșitul secolului al XIX-lea - în atenția ecologiștilor uzdineni

Societatea de ecologie "23 aprilie 1762-1775" din Uzdin la 20 de ani de existență!

Înființată în 29 aprilie 1990 ca și a doua societate ecologică din provincia noastră "Voivodina" (după societatea de ecologie din Novi Sad) , S.E. "23 aprilie 1762-1775" din Uzdin a reușit sa se impună (cei drept mai mult în trecut) în viața de obște a localității Uzdin dar și mai larg.

Fiind pionierul mișcării ecologice în provincia Voivodina, ecologiștii uzdineni la începutul activităților erau priviți cu o oarecare doză de suspiciune (din partea autorităților pro-socialiste) ca nu cumva (având în vedere că în Europa deja existau partide ecologice) să fie vorba de - politică. Totuși acest lucru nu puteau controla. Dar mai ales că la început erau atinse unele probleme sensibile, care erau o moștenire neelucidată a fostului regim.

Dar nimic din aceasta, căci ecologiștii uzdineni n-au dorit sa facă politică. Ei pur și simplu și-au văzut de propriile activități. În primul rând au muncit mult la plantarea (timp de 20 de ani) poate a sutelor sau a miilor de arbori, pomi fructiferi și decorativi, arbuști și conifere. Societatea de ecologie "23 aprilie 1762-1775" din Uzdin a devenit membră în Mișcarea ecologică a Voivodinei, iar ca urmare în fiecare an a primit în dar arbori pentru ai planta.

Datorită activităților ecologiștilor uzdineni o bună parte din pădurea Uzdinului de pe malul Timișului precum și "Slatina Mica" au fost proclamate - parc regional care este sub ocrotirea statului. În pădure este o rezervație naturală pentru gâtlani, iar în "Slatina Mică" pentru alte animale rare (nevăstuici, broaște țestoase ...).

O altă activitate demnă de toată lauda a ecologiștilor uzdineni a fost și organizarea numeroaselor acțiuni de muncă voluntară a membrilor la păstrarea mediului ambiant al Uzdinului, între-

ținerea spațiilor verzi, a haldinei de gunoi, desfundarea canalelor de scurgere a apelor freatice și reziduale precum și organizarea diferitor conferințe privind mai multe teme din domeniul ecologiei la nivel mondial, precum: încălzirea globală, catastrofele naturale, schimbările de climă, lărgirea găurii de ozon...

Atenție deosebită a fost acordată și muncii cu tinerii așa că în activitatea societății au fost incluși

Muncind la haldina de gunoi

Ecologiștii uzdineni în anul 2001 la o tabără pe malul Timișului între Uzdin și Orlovaț

foarte mulți tineri. La fel a fost acordată o mare atenție și protejării monumentelor culturale și naturale precum și drumețiilor.

Azi, la împlinirea a 20 de ani de activitate conducerea Societății de ecologie din Uzdin: Pavel Bălan (președinte), Ioța Bulic (vicepreședinte) și Vasile Bărbu (secretar) se află în fața noilor provocări: ce activități vor fi realizate în viitor?

Că Primăria Uzdin nu întreprinde măsuri la apelurile ecologiștilor pentru acordarea de sprijin, iar eforturile acestor oameni care lucrează absolut gratuit pentru un bun comun de ani de zile este zădărnicit de indivizi necunoscuți din Uzdin care de ani de zile rup absolut toți arborii plantați în centrul Uzdinului și pe lângă "Poteaca Mare". Până în prezent organele de poliție nu au găsit infractorul, iar individul și-n continuare (și-n aceste zile) ... zădărnicește truda ecologiștilor uzdineni.

Două decenii au fost lăsate în urma ecologiștilor din Uzdin. Ani în care ei au trudit din suflet pentru ca noi să avem o viață mai bună și un mediu mult mai sănătos.

Pentru o viață sănătoasă vor lupta și-n viitor... Dacă se va putea!

Vasile Barbu

Avram Iancu la Pârneaora

La păstrarea și afirmarea identității și spiritualității românești în Voivodina, un rol determinant, hotărâtor și decisiv, l-au avut societățile culturale care au reprezentat principalul focar de răspândire al culturii, pilon și reper pentru generația de ieri și azi.

Înființate în perioada comunistă, un răstimp dificil și imprevizibil, societățile culturale românești s-au afirmat pe plan local, național și internațional. Aproape în fiecare localitate cu populație românească există una sau mai multe societăți.

De departe cea mai cunoscută societate cultural-patriotică a românilor de pretutindeni este SCP "Avram Iancu". Sediul central este la Cluj, iar filiale și subfiliale există pe întreg teritoriul României, apoi în Basarabia, Serbia, SUA, Canada etc.

Dacă am face o scurtă cronologie cu privire la perioada înființării primelor societăți culturale care poartă numele celui mai iubit moț – Avram Iancu, vom constata că Societatea Cultural Instructivă "Avram Iancu" din Srediștea Mică sau Pârneaora este una din cele mai vechi societăți, dacă nu și cea mai veche.

Înființată cu mult timp înaintea SCP "Avram Iancu" din România, Societatea Culturală a rămas o mândrie a românilor din Serbia. La Pârneaora, SCI "Avram Iancu" s-a înființat în anul 1954, atunci când

majoritatea societăților românești din Serbia au optat pentru numele scriitorilor și poezilor naționali și mai puțin s-au înclinat spre personalitățile istorice pentru a nu supăra liderii regimului și aparatul statului. În această ordine de idei, au fost acceptate și recomandate următoarele denumiri: SCA "Mihai Eminescu", SCA "George Coșbuc", SCA "Doina", SCA "Progresul", SCA "Frăție și Unitate" în spiritul timpului. În Serbia, doar două societăți culturale poartă numele eroilor neamului, adică SCA "Nicolae Bălcescu" din Sân-Ianăș (Barîțe) și SCI "Avram Iancu".

De ce Avram Iancu la Pârneaora?

Localitatea Pârneaora este situată într-un codru pitoresc natural din Munții Vârșetului, la cea mai înaltă altitudine geografică din Voivodina, sub poalele celui mai înalt vârf din provincia noastră (Gudurički vrh 641m). Aici, natura s-a însuflețit în permanență cu omul. Peisajul este identic cu cel al Iancului din Munții Apuseni. După revoluția lui Horia, moșii prigonii din Ardeal și-au găsit refugiu și în zona Munților Vârșetului, iar pentru a nu uita originea, sătenii au dat numele Craișorului societății nou înființate. Pe de altă parte, numele Avram, respectiv Iancu a fost răspândit la începutul secolului al XX-lea în așezare, ceea ce reiese din următoarele exemple: Iancu Dumitru Bojin, Iancu Negru, Iancu Mihai, Iancu Dima, Iancu Bojin, Iancu Achim, Iancu Vichentie, Iancu Drăghin, Iancu

Iovan, Iancu Ioan sau Avram Condan, Avram Ivașcu, Avram Muncian etc. În microtopologia localității, pe coasta unui deal se păstrează denumirea topografică "La Iancu". În acest context, la inițiativa învățătorului Ion Matei din România, sprijinit de oamenii de vază din sat, printre care Avram Condan, Todor Mihai, Varagian Octavian - Gogă, Aurel Jucu, Dega Trifu și alții, societatea culturală a fost denumită "Avram Iancu".

Primul președinte a fost dascălul Ion Matei (1954-1956), Pau Dima (1956-1960), Cornelia Nenadov (1960-1968), Todor Mihai (1968-1972), Cornelia Nenadov (1972-1976), Vichent Stoican (1976-1980), Ionel Anca (1980-1986), Zarislav Nenadov (1986-1990), George Șorgean (1990-1996), Dorinel Stan (1996-2000), Longhin Muncean (2000-2004) și actualul președinte Ionel Anca.

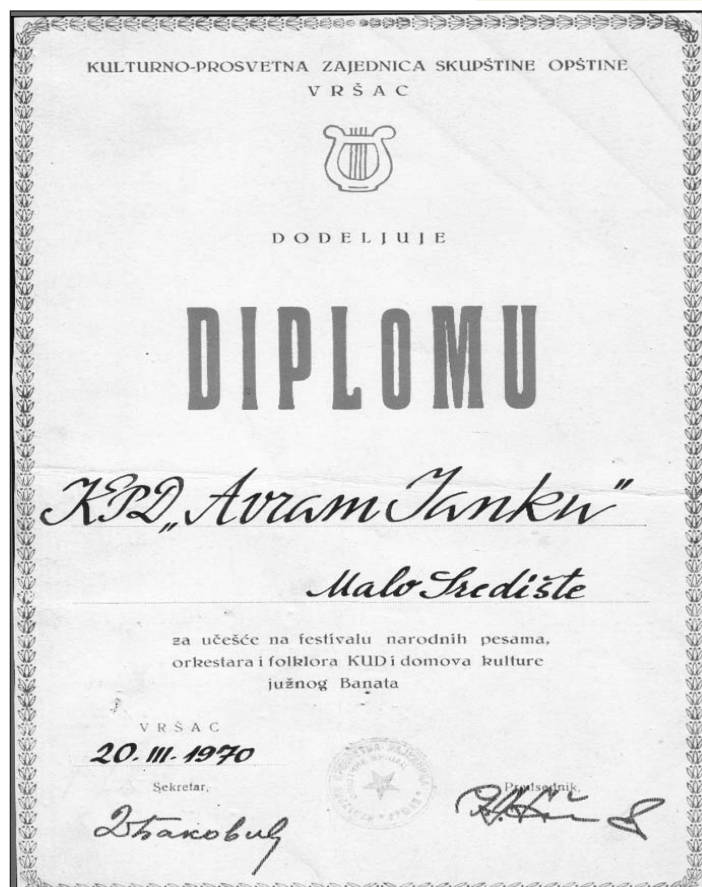
În faza incipientă, în cadrul SCI "Avram Iancu" au existat și funcționat secțiile de folclor, orchestră, teatru, cor, iar mai târziu fanfara. Pe parcursul anilor, societatea a fost prezentă la cele mai importante manifestări ale spiritualității românești din Serbia. Amintim: Festivalul de Folclor și Muzică Românească din Voivodina, Festivalul Copiilor, Festivalul Fanfarelor, Colindele Neamului etc.

Înregistrarea propriu-zisă a filialei SCI "Avram Iancu" din Pârneaora în marea familie a Societății "Avram Iancu" din România cu sediul la Cluj, s-a realizat în anul 1997, când o delegație din România a vizitat pitoreasca localitate bănățeană. Societatea a desfășurat până în prezent o bogată activitate culturală, artistică și instructivă în direcția păstrării și cultivării tradiției, obiceiurilor și specificului din zona Banatului de munte.

Eforturile constante la ora actuală sunt îndreptate îndeosebi spre copii și tineri, iar în cadrul societății activează formațiunea muzicală "Privighetoarea Codreanului". Fanfara, într-un interval de timp, pentru a nu-și întrerupe activitatea, s-a fuzionat cu fanfara din așezarea vecină Marcovăț, găsindu-se și ei în aceeași situație. Formula a dat un imbold în cele două localități, stimulând activitatea, care după doi ani, datorită încadrării unui număr considerabil de tineri s-a reluat activitatea propriu-zisă.

Scurt istoric al activității culturale din Srediștea Mică (Pârneaora)

Primul cor din Srediștea Mică a fost organizat de preotul Mihai Juică la sfârșitul secolului al XIX-lea. După o perioadă de stagnare, în anul 1918, corul este reorganizat de preotul Ioan Orăviteanu, care-l dirijează până după cel de al doilea război mondial. În următorii ani în fruntea corului îi găsim pe preoții: Alexandru Vărăgian (care organizează și cor mixt), Emanoil Grădinaru și Vasile Serafim. După plecarea lui Vasile Serafim (1953), timp de șapte ani corul își întrerupe activitatea, iar din anul 1960, funcționează

sub bagheta lui Todor Mihai, țăran din localitate.

La inițiativa preotului local, Alexandru Vărăgian, în anul 1927 s-a înființat fanfara "Privighetoarea Codreanului". După moartea preotului Alexandru, în anul 1929, fanfara este dirijată de Iovan Muncian-Cârsta, iar din 1930 este preluată de Mihai Todor până în anul 1944, când au fost confiscate toate instrumentele.

Astfel, activitatea fanfarei s-a întrerupt datorită lipsei de instrumente, care au fost repartizate fanfarelor militare participante la război.

În perioada postbelică, fanfara, din lipsa de instrumente și-a întrerupt activitatea timp de 27 de ani, adică până în anul 1971, când s-au procurat 21 de instrumente reluându-și astfel activitatea.

În perioada postbelică în cadrul SCI "Avram Iancu" a fost înființată secția de folclor. Responsabili pentru secție au fost Dima Pau, Ion Matei și Cornelia Nenadov. Există și o trupă de teatru care pregătea piese de teatru atât pentru localnici, cât și pentru întrecerile secțiilor de teatru la care cu regularitate participa în primul deceniu postbelic.

În ultimii ani, prin intermediul SCP "Avram Iancu" din Timișoara și datorită amabilității d-lui inginer Ioan Ciama, președintele SCP "Avram Iancu" din Timișoara, s-a semnat un protocol de colaborare între cele două societăți, donații de carte, iar reprezentanții SCI "Avram Iancu" din Srediștea Mică au fost prezenți la Simpozioanele dedicate lui Avram Iancu, Balul Moșilor etc.

Drd Dorinel Stan

Dr. Mariana Marin

O strălucire iubită de pământeni

***"M-am născut cu o moștenire
de-a fi dascăl"***

***Distinsă doamnă, învățătoare cu renume,
Mariana Marin, născută la început de gustar,
în vara anului 1976, un model de dăruire
profesională care îmbină armonios seriozi-
tatea cu veselia, bucuriile cu tristețile,
pretinde să completeze lista celor mai
remarcabile personalități ale învățământului
din Republica Moldova.***

Comparația: "asemeni lumânării care arde și care dăruiește căldură și lumină celor din jur" i se potrivește de minune, pentru că trăiește și muncește oferind din sufletul și cunoștințele sale celor care intră pe poarta școlii sau, pur și simplu, pe ospețe.

Ca să fiu mai convingătoare am să citez spusele ei: "M-am născut cu o soartă sau poate cu o moștenire. M-am născut să fiu dascăl. La o vârstă prea fragedă 3-4 ani deja aspiram, iar omenirea simțea, că voi fi de folos multor copii-voi deveni pedagog. De la plimbările dese cu „Albinuța” în mână prin iarba mătăsoasă din împrejurimile casei bunicilor mei, la pereții scriși cu creta, la notele acordate elevilor mei, eu fiind o învățătoare de 7-8 ani pentru vecinii de la bloc, treceam energic prin anii de școală fiind pentru diriginta mea mâna dreaptă”.

Timp de 13 ani a pășit pragul școlii primare, dornică de a le vedea ochisorii blajini și curioși ai discipolilor ei, care o stimulau, o apreciau, o încurajau și o iubeau. Prin tactul ei pedagogic, prin dăruirea sa, prin dorința de a instrui și educa cât mai bine, și-a oferit ființa pentru ca elevii setoși și dornici, să devină Oameni.

Chemată de dorința interioară de a merge și mai departe, pentru a semăna lumină nu doar elevilor, ci și colegilor de breaslă, adică învățătorilor, în timp scurt devine doctor în pedagogie, iar „rolul” de lector superior la catedra învățământului primar și preșcolar de la Institutul de Științe ale

Educației din Chișinău i se potrivește de minune, pentru că reușește cu aceeași dăruire și desăvârșire să impresioneze mulțimea de învățători din republică, fiindu-le metodică, împărțind Făclia înțelepciunii și cu studenții, simțindu-se victorioasă când își aplică talentul pentru a semăna încredere în tânăra generație.

Cu toate acestea nu poate nici azi să se despartă de Cuibușorul cu Suflet de Lumină, fiind foarte des prin școli, iar primele experiențe profesionale le face cu cei 2 copii proprii, deștepți și foarte răbdători, iubitori și înțelegători, mai ales în serile lungi de muncă profesională.

E o fiică de invidiat, pentru că e demnă de părinții ei, totodată și recunoscătoare lor că nu au derutat-o, că nu i-au amintit niciodată de pâinea cam amară și uscată a pedagogului, ci din contra au stimulat-o moral și material, ori de câte ori realiza o performanță didactică: fie o lecție demonstrativă, activități organizate în funcție de director adjunct, sau gradele didactice obținute în trepte, fie implicațiile active în funcție de lector superior

ori ascensiunea științifică pe care a realizat-o cu succes. Traseul profesional o face fericită și atingerea unei performanțe e doar un hol cu alte uși pe care trebuie să le deschidă cu susținerea celor din

familie, dar și cu implicarea directă al colegilor molipsiți de incurabila boala – dragostea pentru oameni, pentru viitor, pentru copii.

Tânăra, frumoasă, iubitoare și caldă, înaltă și cu un nume dumnezeiesc, Mariana (Maria și Ana, două divinități), este o persoană care se autodezvăluie, astfel încât ușor îi poți vedea și virtuțile, și imperfecțiunile. Are ceva din seninul cerului, mai mult în ochi, are ceva din aurul spicului, mai mult în păr, are ceva din semeția munților și din elanul șoimului, probabil în caracter. Descoperi cu ușurință copilul din ea, naivitatea, starea frumoasă de copil persistentă și care o face să fie mereu în pas cu generațiile pe care le crește.

Nu privește profesia ca pe un mijloc de trai, ci ca pe o misiune frumoasă, nobilă, fiind vorba de vocație, de generozitate, de dăruire totală.

Mi-a confirmat că e foarte norocoasă pentru faptul că a avut parte de niște dascăli cu renume, printre care Elena Bistricean, prima ei învățătoare și Romel Bârbjoveanu, dascălul ei de suflet, iar printre apropiați are mereu prieteni adevați pe care poate miza sau conta, când de fapt nici nu bănuiește că

La Guvernul din Chișinău: Vicepremierul Ion Negrei, dna lector superior dr. Mariana Marin și Viorel Dolha (președinte AGIRO)

totul este un bumerang, o reflecție a bunătății și deschiderii care o caracterizează.

Ea este un pedagog care a reușit să cumuleze un mănunchi mult mai complex de calități, printre care și inteligență, demnitate, obiectivitate, sociabilitate, corectitudine, empatie, toleranță, bunătate, competență. Bineînțeles calitățile pot fi suplimentate cu inventivitate, entuziasm, prietenie, generozitate ș.a.

S-a remarcat și prin confruntarea cu întregul spectru de discipoli: mai liniștiți, mai năzdrăvani, mai creativi, anxioși, mai puși pe șotii, un pic conformiști, disciplinați, mai motivați să învețe lucruri noi... A simțit de fiecare dată copilul, își amintește că a fost și ea copil și înțelege toate spaimile, tristețile, exuberanțele și bucuriile prin care trec elevii ei.

Tenta de lider sesizabilă în temperamentul ei are obligațiunea să inspire și să influențeze învățătorii

Aspect din Chișinău

prin intermediul personalității sale, asemeni unui expert și nicidecum utilizând autoritatea.

Dimensiunea de explorator îi este caracteristică, exprimată în încurajarea celor din jur să-și descopere Eu-I, ajutându-i astfel să atingă un înalt nivel de performanță.

Asemeni unui Far ghidează o echipă de creație a revistei Învățătorul Modern spre perfecționarea deprinderilor și abilităților de lucru, implicând cadre didactice din mai multe țări, învățători și universitari, cercetători și începători, stabilind o rețea a pedagogilor. Este o revistă științifico-metodică a învățătorilor din Republica Moldova, inițiată tot dintr-o bună intenție a Dumneaei și care într-o mare măsură reușește să mențină un statul și un nivel înalt, în corespundere cu așteptările cadrelor didactice din republică și nu doar.

Considerată și colaborator bun, acordă o mare valoare colegialității. O găsești deseori împărțându-și ideile, cautând sprijinul colegilor atunci când nu poate surmonta de una singură anumite probleme, dar în același timp metamorfozându-se în firul Ariadnei pentru învățătorii rătăciți în labirintul educației. Grija față de colegi și de învățătorii din republică o poartă pe măsura nevoilor de apropiere sufletească, fiind o fire caldă și obsedată de a nu-i supăra sau depărta. Îmbracă mereu un veșmânt afectiv pe măsură, răspândind deseori o lecție de morală ținută cu folos.

De la ea am învățat că educația nu se adresează numai minții, ci și inimii, mult mai importantă în această nobilă meserie, or, mintea poate crea tehnologii mai bune, idei mai performante, pe când doar inima poate oferi bucuria vieții, sărbătoarea sufletului.

Creând acea punte de prietenie și colaborare între cele două țări, Republica Moldova și România, respectiv românii de pretutindeni, între colaboratorii și specialiștii celor două ministere, între județe și raioane, școli sau cadre didactice a devenit ca un pilon al stabilității, unității și încrederii, muncind neobosit pe altarul dăruirii profesionale.

Daniela State

ARIADNAE FILUM - Asociația pentru cultură a românilor/vlahilor din Serbia"

În slujba emancipării culturale și sociale a românilor din Nord Estul Serbiei

În toamna anului 2001, în orașul Zaječar a luat ființă Asociația "Ariadnae Filum", organizație nonguvernamentală care își propunea să apere drepturile minorității române din nord-estul Serbiei și prin acțiuni concrete să contribuie la emanciparea culturală și socială a românilor, locuitori ai acestor meleaguri și cetățeni loiali ai Serbiei.

Conform statutului asociației, scopurile "Ariadnae Filum" sunt, printre altele, organizarea, singură sau în colaborare cu alte or-

ganizații, a unor reuniuni științifice, expoziții, concerte, prelegeri, seminarii, campanii de promovare, cursuri, cluburi de dezbatere, proiecții și alte evenimente conexe, conceperea și tipărirea unor publicații, reviste, culegeri și cărți pe teme legate de cultura și identitatea românilor din Serbia.

Încă de la înființare, asociația a derulat proiecte care au vizat respectarea drepturilor românilor din Nord Estul Serbiei și promovarea acestora. La sfârșitul anului 2002 a fost deschis biroul (cancelaria) din Bor, unde "Ariadna Filum" își are și astăzi sediul central.

Petru mulți oameni care, trăind într-o lume civilizată și bucurându-se în mod deplin de toate drepturile ce li se cuvin, acest fapt

Zaviša Jurj
președintele asociației
"Ariadnae Filum"

poate că pare foarte obișnuit și ușor de realizat. Însă pentru românii din zona Timocului nu este deloc un fapt comun, banal, de zi cu zi, ci dinpotrivă, un vis împlinit după o așteptare de secole. Pentru prima dată în istoria lor, limba română este folosită în denumirea unei instituții publice: **"Ariadnae Filum" Asociația pentru Cultura vlahilor-românilor din nord-estul Serbiei, filiala Bor.**

În anul 2003 finanțarea acestui birou o preia Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, care a continuat finanțarea activităților organizației și în următorii ani. În 2004 sunt finanțate cancelariile filialelor deschise în Maidanpec, Negotin și Petrovaț. În aprilie 2005 a fost deschisă cancelaria în Cučevo.

Prin intermediul activităților editoriale organizația a editat în două limbi lucrările „Chestiunea timoceană” și „Printre românii noștri”, precum și prima carte scrisă în limba română de la Sud de Dunăre: „Noi și vorba noastră”, „Isânovătu în spațiu și timp”, „Obiecte sacrale ale voevozilor ungrovlahi în zona timocu-

Trei președinți:
 Stevan Mihailov,
 Predrag Balașevici (PDRS) și
 Zaviša Jurj (Ariadnae Filum)

lui", ca și colecția de poezii „Primăvara perdută”. Nu în ultimul rând, ca activitate editorială și științifică, organizația a participat la realizarea Atlasului Lingvistic, atlas al vorbirii noastre regionale, în colaborare cu Forumul pentru Cultura Rumânilor.

În 2007, cu sprijinul Institutului Cultural Român din București, asociația a organizat cursuri de limbă română în orașele Bor și Negotin. Ariadnae Filum a fost co-înființator la înființarea Federației românilor din Serbia și a Consiliului Național al Minorității Naționale Rumâne.

În 2009 cu ajutorul Departamentului pentru Românii de Pretutindeni a realizat proiectul „Mese rotunde privind păstrarea identității naționale a românilor din Serbia”. În anul 2010 sunt realizate două proiecte: Înțelegerea pentru viitor – informarea comunității rumâne din Serbia cu privire la drepturile minorităților, a principiilor democratice și posibilitatea lor de realizare” și “Con-

gresul românilor din Serbia” din 06 noiembrie 2010, la Donji Milanovac.

Cu sprijinul Institutului Cultural Român, în anul 2009 asociația a realizat concertul lui Tudor Gheorghe în Bor, iar în anul 2010 sunt organizate doua concerte susținute de Maria Ciobanu la Petrovaț și Grupul „Teleormanul” în Bor.

Anul 2011 aduce, pe lângă alte acțiuni ale “Ariadnae Filum” și organizarea mesei rotunde „Păstrarea identității naționale a românilor din Serbia” organizată în februarie la Zlot, urmată de “Seara românească”, adiacent fiind organizată și expoziția „Bacia la zlociani-Zlotske bačije”.

Împreună cu Parohia ortodoxă română din Mălainița și Remeșiana, “Ariadnae Filum” organizează “Festivalul de Paști a culturii românești - Mălainița 2011”.

Le dorim pe viitor și mai multe acțiuni privind emanciparea românilor din Serbia de Răsărit.

Marin Gașpăr

Liderii românilor Timoceni

În mitologia greacă, Ariadna a fost fiica lui Minos, semilegendarul rege al Cretei. Îndrăgostită de Teseu, i-ar fi înlesnit ieșirea acestuia din Labirintul lui Minos, tatăl său, cu ajutorul unui fir călăuzitor (“firul Ariadnei”). Părăsită de Teseu, ar fi devenit mai târziu soția lui Dionysos.

La rândul lui, Minos, de asemenea semilegendar, regele Cretei, potrivit tradiției, ar fi fost fiu al lui Zeus și al Europei, soț al lui Pasifae și tatăl Ariadnei. A fost considerat drept constructor al Labirintului. După moarte ar fi devenit unul dintre cei trei judecători din Infern. Teseu, erou local și rege legendar al Atenei, ar fi fost fiul lui Egeu. În seama lui au fost puse tot felul de isprăvi precum: curățirea drumurilor de tâlhari, răfuirea cu uriașul Sinis și cu Procust, răpunerea Minotaurului din Creta, ieșirea din Labirint și multe altele. Tradiția îi mai atribuie și unificarea Aticii, dar și alcătuirea legislației primei conduceri tribale centralizate din Atena.

Luând o astfel de denumire din mitologia greacă, fondatorii acestei asociații românești desigur s-au gândit la simbolismul pe care-l reprezintă, având în vedere că legenda spune că este posibilă ieșirea din Labirint cu ajutorul unui fir călăuzitor. Oricum, nu este deloc greu să se înțeleagă semnificația “firului Ariadnei”.

AROMÂNII DIN PANCIOVA

Pe calea consolidării

Voivodina, dar mai ales Banatul, sunt deosebit de bogate în multitudinea de comunități etnice, dar nu numai mari, ci și într-un număr considerabil de grupuri etnice, pentru unii necunoscute și uitate. Un loc de seamă printre acestea ocupă aromânii parte integrantă a poporului român, care, în pofida iminențelor asimilării, au reușit să supraviețuiască toate schimbările istorice și să se mențină simbolizând verticalitatea istorică a existenței lor, a obiceiurilor lor, a dialectului lor și a tradiției lor...

În Banatul de Sud și în Panciova, aromânii au venit în marea lor majoritate în cursul secolelor XVIII și XIX și în primele decenii ale secolului XX, trecând din Imperiul Otoman în Austro-Ungaria, în primul rând din motive economice sau legate de comerț, dar și din dorința de a avea o viață mai stabilă și mai liniștită în monarhia creștină care a sprijinit și încurajat stabilirea lor pe aceste meleaguri. Sunt cunoscute și mai multe exemple că aromâni treceau, ca și cetățeni austro-ungari, în ținuturile otomane de la sud de Dunăre și lucrau la mutarea conaționalilor lor și a familiilor lor la nord, în Banat, unde s-au stabilit sau că au plecat mai

departe, spre Novi Sad, Karlovac și Pesta, sau la est, spre Panciova, Biserica Albă, Vârșet, Timișoara, Iași, București, Constanța și Odesa. O parte dintre aromâni s-au îndreptat spre vest, peste Zemun, Mitrovica, Ruma și Vukovar, spre Zagreb și Viena, fiind consemnate și cazuri când au venit de la Trieste și Veneția. Pe meleagurile noastre, aromânii au venit sau trecând Dunărea, din sud, sau sosind de la est, din Bulgaria și din Țara Românească de odinioară, mutându-se din ținuturile aromânești tradiționale – așezările din Epir, apoi din masivele munților Pind și Gramos, Olimp, Vermion, Tesalia... Un val deosebit de mare de coloniști aromâni care s-a simțit în întreaga Peninsulă Balcanică, deci și în Banat, s-a produs după distrugerea celui mai mare oraș aromânesc, dar și balcanic din epoca respectivă – Moscopole, în anii '20 ai secolului al XIX-lea.

La Panciova, mulțumită documentelor de arhivă, dar și faptului că birocrăția austro-ungară a fost foarte pedantă, precum și arhivelor de familie păstrate, revistelor din epoca respectivă și diverselor alte documente, se pot urmări activitățile, viața și munca aromânilor și aprecia contribuția lor enormă la dezvoltarea orașului, înainte de toate în domeniul vieții economice și culturale. În întreaga Voivodină, ei au rămas în memoria tuturor ca oameni perseverenți, după rapiditatea cu care au acceptat ideile noi și progresiste, după coerența

famiiliilor lor, după atitudinea rațională față de lucrurile materiale și după conceperea pragmatică a realității, după donațiile lor mari și după personalitățile excepționale care, în epocile în care au trăit, și-au lăsat amprenta caracteristică asupra mediului în care au trăit și au creat.

Panciova, ca oraș de graniță, a cunoscut un mare progres și o mare dezvoltare în cursul secolelor XVIII și XIX. A devenit localitate cu o dezvoltare rapidă multumită

poziției sale geografice favorabile, fiind situat pe lângă malurile Dunării și Timișului, care au permis practicarea unui comerț intensiv pe apă și pe uscat. Un număr mare de nave navigau încărcate cu cereale, sare, metale și alte produse din ținuturile din jurul Mării Negre și ale Țării Românești, iar apoi se îndreptau spre alte orașe europene, de unde se aduceau obiecte de porțelan, arme, mărfuri de manufactură..., care apoi luau drumul spre Răsărit și spre Imperiul Otoman. În asemenea împrejurări favorabile pentru dezvoltarea comerțului, la Panciova și-au dezvoltat activitatea și frații

Georgije și Simon Astri, care au venit aici din Irig, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Printre ei se aflau și comercianții (negustorii) Konstantin Dijamandi, Duka Janko, Janko Veriga, Miča Dijamandi, Anastas Pačanji, Anastasije Vreta, Naum Dimitrijević, Nikola Bukovalo, Djordje Pana, Pardafela, Nikola Lazin, Nikola Vista, Georgije Moskić, Zonja Bukorvanja, Bulza, Stanko Beja, Gligorije Lambrović, Sima Tamba, Djordje Koka, familia Kiki, Bota ...

Este cunoscut că majoritatea dintre ei provin din Moșopol, Vlahoklisura, Blace, Lunka și Šatište. În această perioadă aromânii trăiau și în alte localități, chiar și mai mici, din Banatul de Sud. Unde, de regulă se ocupau cu comerțul și transportul sau aveau cafenele și hanuri. Astfel, putem aminti nume de aromâni ca Dimitrije Zaharina, Miloš Cincarin, Leka, Marković, Mavrudis, Daka, Leta, Prenda, Konstantin Varžija, Naum Dursa, George Demeter, Janja Dimitrijević, Josif Janać, Mihajlo Paligora, Petar Trandafil, Konstantin Cincarin, Georgija Dimović.... și multe altele.

Printre marile nume ale comerțului se numără, fără doar și poate, familia lui Sima Mandrino, ai cărui urmași trăiesc și azi la Panciova. Capitalul lor enorm, Sima Mandrino l-a lăsat moștenire, sub formă de testamen, fondului din care o parte din bani au fost meniți, tot prin testament, deschiderii

unei școli în limba „valahă” la Panciova, unde trăiau, în acea perioadă, un număr mare de familii de origine aromânească. Executantul testamentului a fost medicul aromân Lazar Paču, care era în legături de nașie cu familia Mandrino, el fiind cel mai talentat și mai bun ministru al Finanțelor pe care l-a avut Regatul Serbiei.

Din Vlahoklisura natală, care la vremea aceea era un important centru aromânesc cu aproximativ

5.000 de locuitori, din Turcia de atunci (azi Grecia), Sima Mandrino l-a adus la Panciova pe finul său, Nikola Oka, pe atunci încă copil. Cu sprijinul și ajutorul lui Sima Mandrino, care deja era apreciat și câștigase un renume, Nikola Oka se dezvoltă într-un comerciant cunoscut după marfa care vine pe Dunăre cu corăbiile și cu vapoarele cu aburi. Din această familie provine și Simeon Oka, inginer și inovator, și de asemenea profesorul Nikola S. Oka, care este considerat unul dintre fondatorii Facultății de Circulație din Belgrad (decendat în anul 1976). Ca și familia Mandrino, și familia Oka are mulți urmași dintre care unii

trăiesc și la Panciova.

O importantă familie aromânească este familia lui Janko Veriga, a cărui aprobare de a începe afacerile la Panciova și de a se stabili aci, o păstrează ca documentație prețioasă generația de azi a familiei Veriga, care, în decursul timpului, a părăsit comerțul și s-a decis să se ocupe cu farmaceutica, care a devenit tradiție familială – azi fiind cunoscută Farmacia „Fabeg”, al cărei proprietar este Tijana Veriga Stefanović, fiica farmacistului Bora Verige, fiul farmacistului Svetislav Veriga. Familia Veriga are legături familiale cu familiile Ćurčin, Stefanović și Hadija, care au origine aromânească. Din familia Ćurčin provine și cunoscutul poet Milan Ćurčin. Pe casa familiei Ćurčin din strada Petar Drapšin, din centrul orașului, se află o placă memorială consacrată acestui mare modernist. Milan Ćurčin a fost căsătorit cu Darinka, aromâncă la origine, care a provenit din cunoscuta și bogata familie a lui Dimitrije N. Krsmanović.

O personalitate interesantă care leagă familiile Veriga și Ćurčin a fost Sofija Veriga Ćurčin, cunoscută după frumusețea, instruirea și cultura sa. Ea a fost marea și neîmplinită dragoste a poetului Jovan Dučić.

În familia Ćurčin, căsătorindu-se cu Vasa Ćurčin (în anii '40 ai secolului XX), a intrat și Vera Todorović Ćurčin, profesoară de fizică de care încă își mai

amintesc cu mare bucurie mulți dintre foștii elevi din Panciova, ea fiind aromâncă din cunoscuta familie belgrădeană de comercianți Todorović.

O familie de comercianți cu afaceri foarte dezvoltate a fost familia lui Mano Zisi, care a venit la Panciova din Kastoria. Fiind foarte instruiți, capabili și având numeroase legături din Țarigrad și până în multe orașe europene, membrii acestei familii și-au dezvoltat afacerile comerciale și bancare din Panciova, peste Belgrad, până la Pesta și Viena. Un membru de vază al acestei familii a fost academicianul Djordje Mano Zisi (n. în 1901, la Budapesta – d. în 1995, la Panciova), care a fost arheolog și custode al Muzeului Cneazului Pavle înainte de Războiul al Doilea Mondial; profesor de muzeologie la Facultatea de Filosofie din Belgrad; membru al Institutului German de Arheologie, profesor ordinar al Institutului de Arhitectură din Viena (Austria); doctor-membru de onoare al Universității din Zagreb (Croatia)... A fost prieten cu unele dintre cele mai mari nume ale culturii și științei sârbești – Ćorović, Radojčić, Miloš Vasić, Bogdan Popović, Milan Bogdanović, Konjević, Dobrović... Fiicele lui – Katarina, istoric al artelor, și Dragana, azi trăiesc cu familiile lor la Belgrad.

Din familia Mano Zisi provine (după bunica Darinka și mama Paraskeva Viti Mano Zisi) și concetățeanul nostru, judecătorul și marele colecționar și producător de trandafiri, Djura Kiš, fratele lui Pavle, lucrător sportiv, precum și urmașii lor.

Marea familie Lambrin a venit în secolul XIX de la Moscopole (unul dintre urmașii ei este și cunoscuta noastră ceramistă Svetlana Matuša, care trăiește în Islanda), dar și familia lui Milan și Zoran Andjelović, ai căror strămoși aromâni au parcurs drumul din Ianina până în Serbia de Răsărit, Belgrad, Panciova (au venit între cele două războaie mondiale) și Venezuela. Amintim și familia lui Dušan Cincar, al cărui nume vorbește cel mai bine despre originea aromânească a familiei, apoi și ramura slăvitei familii Spirta din Zemun, respectiv Špirta, cum se numea în Banat, al cărei urmaș este doamna doctor fiziatru Ivanka (Vanda) Ćolaković.

Din cunoscutele familii aromânești face parte și familia Zega, care s-a stabilit la Satu-Nou. Fiind comercianți bogați, proprietari de pământ și binefăcători, membrii acestei familii au rămas în memoria tuturor după numeroasele lor donații și acțiuni umanitare, precum și ca luptători curajoși, răsculați și eroi, printre care s-au evidențiat în mod deosebit Nikola St. Zega și Mihajlo St. Zega. Mihajlo a luptat chiar și alături de răsculații din Herțegovina și Muntenegru împotriva turcilor, despre ceea ce vorbesc cunoscutele cântece „Zega din Banat” și „Cântecul lui Miša din Banat”, înregistrate de către cunoscutul culegător de literatură populară Vuk Stefanović Karadžić.

Această importantă familie aromânească a dat și doi oameni de știință – unul dintre ei este dr. Aleksandar Zega (n. în 1860, la Satu-Nou – d. în 1928, la Belgrad), chimist de profesie, unul dintre cei zece fondatori ai primei Societăți Sârbe de Chimie. S-a ocupat îndeosebi cu chimia analistă. A fost președinte al Societății Sârbe de Chimie în perioada 1912-1926, iar mai târziu președinte al Secției din Belgrad, iar Marko Leko, de asemenea aromân, era vicepreședinte.

Dr. Nikola Zega (1863-1940), un cunoscut etnolog de la noi, s-a născut la Satu-Nou, unde a terminat școala primară. Mai târziu și-a continuat școlarizarea la Viena. A fost și un pictor talentat, dar mai târziu s-a consacrat întru totul etnologiei. Sunt deosebit de cunoscute lucrările lui despre morile din Banat, portul național, pescuitul pe Dunăre... A fost membru corespondent al Societății de Etnologie din Viena.

O familie de aromâni a fost și familia lui Sava Mihalović, arhitect (tatăl lui este prof. dr. Borislav Mihajlović, matematician), ale cărui rădăcini familiale se întind de la Moscopole până la Skoplje, Vukovar (azi în Croatia), Zemun, Belgrad și

Moscopole, secolul al XVIII-lea

Panciova. Se știe că întemeietori familiei Mihajlović au fost Hristifor Mihailović și fratele lui mai mic, Janko, de la care se ramifică în continuare această familie. Urmașii lor au fost comercianți foarte cunoscuți și mari donatori ai lui Vuk Karadžić, pe care l-au apreciat nespus de mult.

Hristifor s-a căsătorit cu Ana Nito, aromâncă din Bosnia, cu care a avut un fiu, pe Justin, a cărui nepoată, Katica, a fost bunica academicianului Dejan Medaković, dar și a rudei sale Ruža, mama lui Branko Radičević, marele poet din perioada romantismului, a cărui amintire o păstrează Stražilovo și Sremski Karlovci.

Cu familia Mihajlović este legată și familia dr. Branko Gavela (n. în 1914, la Bosanski Petrovac – d. în 1994, la Panciova), profesor de istorie preistorică, decan al Facultății de Filosofie din Belgrad, unul din-

tre primii cercetători ai paleoliticului în Serbia. Familia Gavela, de altfel, a venit în Balcani peste Trieste (azi în Italia), apoi s-au stabilit în Zagreb (Croatia), unde s-au ocupat cu comerțul, iar mai târziu cu alte activități, dintre care se evidențiază – înființarea Școlii de Actorie și a Teatrului Dramatic din Zagreb. Se presupune că unul dintre strămoșii mai îndepărtați se numea Džavelis – Curajosul, după care urmași săi s-au numit Gavela.

Familia Prita din Panciova a sosit în anul 1854 din Vlahoklisura, trecând prin Țara Românească. La început s-a ocupat cu comerțul, dar următoarea ei generație - fiica Marija și fratele ei mai mic, Mihajlo, s-a decis pentru medicină. Marija Prita a studiat în Elveția, iar după studii a lucrat ca medic la Spitalul din Šabac, unde s-a căsătorit după medicul și poetul Nikolu Vučetić. A fost medic pe câmpurile de luptă din Primul Război Mondial, autoare a multor articole din domeniul medicinei, iluministă, mare umanistă și fondatoare a Partidului Femeilor din Serbia. O stradă din Panciova îi poartă numele.

După Războiul al Doilea Mondial în acest oraș bănățean de șes s-a stabilit încă un grup de familii aromânești care au venit, aproape în întregime, din două sate de pe granița Iugoslaviei de atunci cu Albania - din Donje și Gornje Belice, din apropiere de Struga și de Lacul Ohrid. Majoritatea dintre aceste familii aromânești s-a dedicat practicării ospătaritului în Panciova, iar mai târziu, desigur, și altor activități. Și în prezent acest grup de familii întrețin între ele relații de nașie și de prietenie și chiar datorită acestei grupări și coerențe ele își păstrează limba maternă (dialectul), care totuși, la cea de-a doua generație, respectiv în cazul copiilor lor, s-a pierdut complet. Numele de familie pe care le poartă, au primit după război sufixul „ski”, astfel că azi avem familii care se numesc Džamtovski, Balkoski, Poposki, Nanușevski, Paltoski, Vešovski, Pentakoski, Zoroski, Dardanoski, Tomanoski...

În perioada postbelică, în cea mai mare măsură mulțumită industrializării orașului, apropierei de Belgrad și posibilităților de școlarizare în continuare a copiilor, la Panciova au venit și alte familii ai căror urmași sunt și în prezent cetățeni de vază care își păstrează cu mare dragoste rădăcinile și memoria despre strămoși și tradiția lor, cu toate că nimeni dintre ei nu știe să vorbească în dialectul aromân, iar unii nu cunosc sau cunosc foarte puține date din istoria comunității etnice căreia aparțin. Vom aminti doar familiile care au venit din Uroševac (Kosovo) – medicul cardiolog Rada Jeftović; medicul pulmonolog Jovanka Gavrilović din Serbia, de pe muntele Miroč;

profesorul Milan Proševski din satul Hume, la granița dintre Macedonia de azi și Grecia; profesoara Danica Badalovski, de origine din Kruševo; economista Angelina Perduh (născută Naumović), a cărei familie este de origine din Vlaško polje; Dragan Kosić, originar din Uroševac, din familia Karamiha; violoncelistul Slobodan Ilića, originar din familia Dimitrijević din Kruševo...

Menționăm că în orașul Panciova trăiesc încă multe familii de origine aromânească, care, din diferite motive, nu doresc să vorbească despre originea lor, dar există, de asemenea, și un număr mare de familii care nici nu știu că originea lor este aromânească. Desigur că dispersarea sa în comunitatea etnică majoritară și dorința de a se acomoda

noului mediu și noilor condiții de viață au făcut ca din memoria familială a unora, pe parcursul generațiilor, să se șteargă amintirea despre rădăcinile lor aromânești.

Cercetătorii contemporani evidențiază că în cadrul științelor sociale este cunoscut fenomenul că, în pofida dorinței primelor generații de a se acomoda și include cât mai repede în mediul nou în care au venit, precum și a tendinței de a accepta noua limbă și noile obiceiuri pentru a avea o existență și o viață viitoare mai bună și mai ușoară, generațiile a treia și a patra, dimpotrivă, au nevoia surprinzător de mare de a reveni la trecut, la istoria familiei lor, și de a

cunoaște aproape toate faptele și datele despre rădăcinile lor, despre tradiția și limba strămoșilor lor, și de a încerca din nou să ajungă la anumite cunoștințe și puncte esențiale, fundamentale despre determinarea propriei identități. Semnatarea acestor rânduri este doar una dintre aceia care confirmă această teză, dar nu este unica.

Numeroși urmași ai aromânilor, nu numai din Panciova, din Banat – Centrul Euroregional pentru Dezvoltarea Societății în Mediile Multietnice „In Medias Res” din Panciova promovând aromânii și organizând primul atelier deschis din Serbia pentru învățarea dialectului și culturii aromâne – ci și din alte orașe din Serbia (Majdanpek, Jagodina, Boljevac, Smederevo, Belgrad, Biserica Albă, Satu-Nou, Torac...), manifestă un interes enorm și o adevărată „sete” de a acapara cât mai multe informații despre istoria, tradiția și originea lor, precum și multe date despre aromâni, ceea ce vorbește în cel mai bun mod că este atât de valabilă și adevărată afirmația concetățeanului nostru, aromânul Sava Mihajlović - „E frumos să știi cine ești”.

Valentin Mic și
Svetlana Nikolin

Interviu cu prof. dr Trăilă Spăriosu

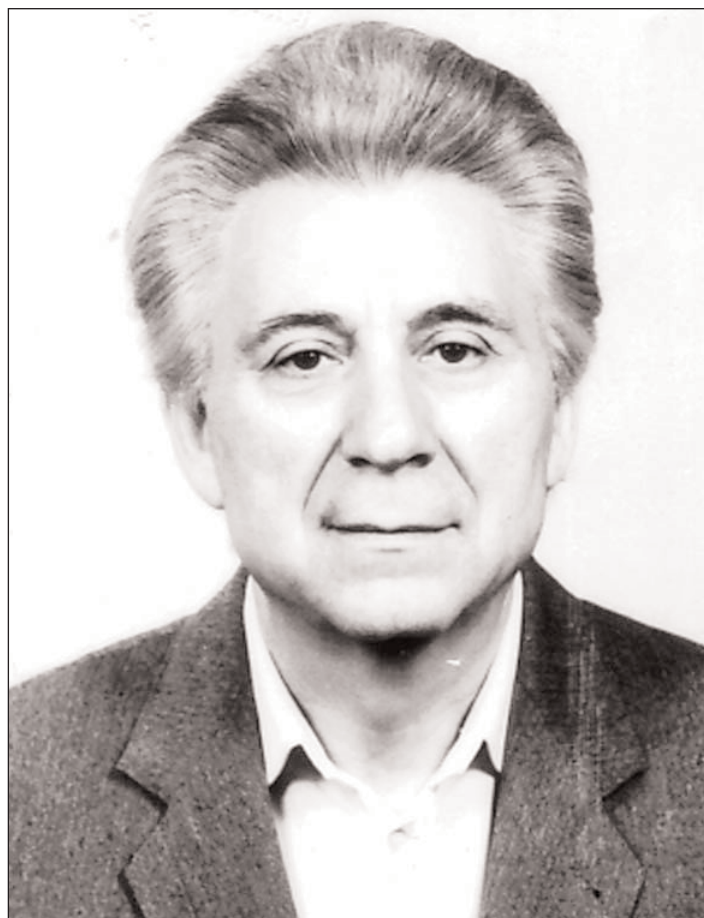
Calitatea și progresul învățământului cu limba de predare română de la noi – este o mare enigmă

- D-voastră, d-le profesor, o viață întreagă ați consemnat-o frumoasei chemări de pedagog. Cine va călăuzit calea și traseul reușitei?

- Astăzi, părinții sunt cu mult mai informați privind orientarea profesională și pot oferi sugestii copiilor cu privire la perspectivele școlare, alegerea carierei și șansele de prosperitate în viață. Dar, chiar și în vremurile acestea este greu a avea o imagine clară despre ceea ce aduce viitorul, spre deosebire de trecut, când a dominat o mai trainică stabilitate. Atunci, vă puteți imagina în ce măsură o familie de țărani, din care eu provin, după cum și majoritatea intelectualilor de vârsta mea, putea cunoaște șansele și perspectivele viitorului spre a sugera școala, facultatea și chemarea corespunzătoare. Așadar, în alegerea viitoarei cariere am fost "călăuzit" de întâmplare, de prieteni, ca să fim și în continuare împreună, la aceeași școală. Deci, nu a fost nici o alegere intenționată și conștientă, totul a fost la întâmplare. A fost bine, a fost rău, puteam să-mi dau seama cu mult mai târziu. Și, desigur, a fost bine!

- Pe parcursul anilor, ați efectuat numeroase cercetări cu privire la trecutul, prezentul și perspectivele învățământului românesc din Serbia. În calitate de doctor profesor în pedagogie, ce ne puteți spune despre viitorul și perspectivele școlii noastre?

- În numeroase lucrări am menționat care sunt perspectivele învățământului nostru din Voivodina. Precizam că acesta nu are o durată pe termen lung. Totodată, subliniam și cauzele care frânează existența lui – în trecut, prezent și mai ales în viitor. Cei mai mulți factori țin de conștiința noastră, care dealtfel este la un nivel scăzut. Parcurgem, ca minoritate națională, o etapă care defavorizează

existența noastră din toate punctele de vedere, în special demografic. În aceeași măsură, căsniciile mixte (ca urmare trecerea copiilor în clasele cu limba de predare nematernă), migrațiunile, depopularea satelor, învățământul anațional etc. Întreaga noastră viață minoritară se desfășoară, parcă, conform unei legi sociale și naționale, opuse intereselor populației noastre. Atunci, care sunt perspectivele învățământului?

- D-le profesor, unde ați publicat articole, respectiv la ce publicații ați colaborat pe parcursul carierei d-voastre?

- Aș vrea să constat, mai întâi, că activitatea publicistică a unui cadru didactic este o preferință și nu un interes științific, dar totodată și o obligație profesională. Mă refer la obligația științifico-publicistică a cadrelor didactice din învățământul superior. Publicarea lucrărilor este o condiție de bază în afirmarea și progresul profesional, în obținerea gradelor didactice în paralel cu titlurile științifice. Scopul activității mele publicistice a fost, așadar, de a face cunoscut cadrelor didactice din învățământul românesc de la noi, cuceririle pedagogice, difuzarea de informații școlare către învățătorii și profesorii noștri, dar și cercetarea fenomenului educațional în condițiile învățământului de la noi. În cei 52 de ani de activitate am publicat

diverse articole de publicistică (subînțelegând sub publicație tot ceea ce se tipărește, tipărituri), care totalizează câteva sute de unități bibliografice – manuale de limba română (cărți de citire), îndrumătoare, studii, cercetări, comunicări, metodici pentru studenți etc. Toate cele publicate sunt tipărite în limba română și la editurile din această țară. Majoritatea absolută a articolelor au fost tipărite în publicațiile periodice de la noi.

- D-le profesor există poate o paralelă în ceea ce privește procesul educativ-instructiv la românii din jurul României (Serbia, Ucraina, Ungaria, Bulgaria) de pe poziția minoritarului?

- Nu am fost preocupat în mod special de analize comparative, pentru a se putea face aprecieri mai precise și concrete cu privire la sistemele școlare din țările menționate anterior. Cunoaștem, însă, chiar în profunzime sistemul de educație și informație (școlar) din România, chiar și poziția minorităților naționale în domeniul învățământului din această țară. Pot constata că învățământul minorităților române din țările menționate este cu mult dezavantajat față de cel al minorităților naționale din România, cu unele deosebiri de la o țară la alta.

- D-le profesor, când este vorba de planul și programa școlară, cultura românilor din Serbia este prezentă în măsură satisfăcătoare la disciplinele școlare sub toate aspectele?

- În perioada existenței unui minister pentru minoritățile naționale și drepturile omului, în vremea aceea, colaborând cu acesta, am alcătuit, împreună cu alți specialiști, suplimente aparte din cultura și civilizația românească pentru programele școlare la disciplinele: istorie, geografie, artele plastice și muzică. Nu cunosc în ce măsură Consiliul Național al Minorității Române, format ulterior, a făcut modificări, alte suplimente și dacă acestea au intrat în programele școlare amintite. Cunoasc doar că programa de limba română pentru învățământul gener-

al, întocmită la fel de o altă echipă de specialiști, nu a primit aprobare de același Consiliu. A fost elaborată o altă programă, depășită pentru studiul limbii noastre. Autorii acesteia au dat dovadă de analfabetism în teoria elaborării programelor școlare. Am reacționat, dar degeaba! Nimeni, dealtfel, din "specialiștii" de azi n-a făcut nici o apreciere asupra acestui aspect.

- În ceea ce privește cadrele didactice, nivelul lor de pregătire și perfecționarea profesională, ce ne puteți spune?

- Pregătirea cadrelor noastre didactice, după cum și perfecționarea lor profesională ulterioară, a evoluat în ultimele decenii în dependență de modificările petrecute în sistemul școlar iugoslav, respectiv ulterior sârbesc. De la pregătirea lor în școlile normale cu durata de 5 ani, apoi în cadrul învățământului superior (academii pedagogice) cu durata de 2 ani, astăzi școlarizarea învățătorilor se face la nivelul universitar. Asemenea secții am avut și avem și astăzi la Vârșeț. Cea mai temeinică pregătire psihopedagogică și metodică au obținut-o în cadrul școlilor normale. La ceea ce privește perfecționarea profesională, inițial seminarii pentru învățători, au fost organizate de Societatea de Limba Română, iar mai târziu la unele cursuri în România (pentru un număr limitat de cadre – învățători și profesori de diferite profiluri). Astăzi nu avem un sistem

După școala primară în satul natal Uzdin, liceul cu limba de predare română la Vârșeț, Trăilă Spăriosu termină Facultatea de Filozofie (științele pedagogice) la Belgrad. Profesor la Școala Normală și apoi Academia Pedagogică din Vârșeț, iar din 1981 la Facultatea de Filozofie — Catedra de limba română – din Novi Sad până la pensionare. În anul 1996, prof. Trăilă Spăriosu susține doctoratul la București cu o teză despre teoria conținutului învățământului (planuri, programe și în special manuale școlare cu referiri aparte la cele de limbă română).

Membru al asociațiilor pedagogice voivodinene și republicane și al publicațiilor românești din Voivodina; unul din membrii fondatori ai S.L.R., iar o perioadă și președinte al acesteia (1985 – 1987), director al Academiei Pedagogice (1987 – 1989), cu numeroase mențiuni și diplome pentru activitatea profesională și culturală.

Participant cu comunicări la sesiuni și simpozioane științifice, cu o bogată activitate profesională de peste 400 de unități bibliografice și 14 titluri de carte (manuale, îndrumătoare, studii), dr Trăilă Spăriosu deține cel mai superior grad didactic – profesor universitar la Facultatea de Filozofie din Novi Sad.

organizat și continu în acest sens. Cauzele sunt, probabil, de natură financiară, dar și lipsă de factori (instituții, organizații, asociații) cu preocupări în acest sens. Dealtfel, azi nimeni nu cunoaște care este efectul practic al pregătirii teoretice, psihopedagogică, metodică și științifică dobândită în timpul școlarizării, pentru că nu mai există nici instituții de monitorizare sistematică a învățământului. Calitatea și progresul învățământului cu limba de predare română de la noi, la toate nivelurile – este o mare enigmă!

- Democratizarea societății în ultimii ani a produs un adevărat flux pe scena minoritară prin prezența numeroaselor instituții românești (Institutul Cultural al Românilor din Voivodina, Consiliul Național al Minorității Naționale Române, Comunitatea Românilor din Serbia, Românii Independenți din Serbia etc). Cât au contribuit și prin ce forme instituțiile menționate la păstrarea, ridicarea și afirmarea învățământului românesc?

- Pentru a vorbi de democratizarea societății în sânul minorității noastre datorită prezenței și, în ultimii ani, a apariției unor noi instituții și asociații, pe lângă Societatea de Limba Română cu o vechime de câteva decenii, este o întreprindere anevoioasă analitică (calitativă, de conținut, funcțională, organizatorică etc.), și în special conceptuală, ceea ce de data aceasta este imposibil. Asta și pentru că încă există – cu toată liniștea aparentă – mult carierism, lipsă de coeziune, de competență, de comunicare, de consens, lipsă de toleranță și există marginalizare – în sânul minorității românești din Serbia. Dealtfel, numai pe baza informațiilor, deseori subiective, din presa noastră săptămânală, nimeni nu poate efectua o asemenea analiză obiectivă și completă, care să reflecte starea de fapt în sânul comunității noastre. Este nevoie de a avea strategii generale și parțiale, nu sunt sigur că acestea există la noi. Din producția editorială nici chiar la Punctul ziaristilor Casei de Presă și Editură din Vârșeț nu poți obține nimic, pentru că asemenea tipărituri acolo nici nu există. Atunci, cum putem vorbi de contribuția acestor asociații și instituții la păstrarea și afirmarea culturii și învățământului nostru în limba română? Lipsa de competență, de toleranță, lipsa de capacitate organizatorică și de o viziune clară a intereselor noastre etnice nu pot contribui ca unii frunțași să întreprindă o acțiune și să îndeplinească funcția social-etnică cu care sunt învestiți. Așa se explică disfuncțiile noastre, adică lipsa de funcționare, fie ea chiar temporară, dar mai mult cronică, de la noi. Tot la fel au fost generate disensiunile în sânul minorității, cauzată de apariția de interese, de atitudini sau concepții ale frunțașilor, care până la urmă s-au transformat în conflicte. Toate acestea, ne întrebăm, țin oare de mentalitatea noastră psihologică, sau de altceva?

- Învățământul este urmat de "reforme" anuale și bianuale astfel încât nimeni nu mai știe care este platforma și ce într-adevăr se dorește. Există o strategie și un consens național și minoritar?

- Da, există o strategii a ministerului învățământului care, adevărat, fragmentar și la anumite intervale, se publică în lucrările de specialitate sârbești. Defecțiunea, însă, este alta: cu schimbările guvernamentale se modifică și această strategie. Nu există un consens din mai multe puncte de vedere, ceea ce se obsearvă în frecvențele decizii care modifică drumul trasat. Dealtfel elevii din această țară încă obțin rezultate nesatisfăcătoare, ceea ce se obsearvă la testările internaționale PISA (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică cu sediul la Paris), una dintre cele mai importante testări internaționale a elevilor. Nici învățământul cu limba de predare română nu poate fi mai eficient, planul și programele școlare fiind aceleași. Dealtfel, calitatea învățământului românesc, și nu numai în limba română, ceea ce am mai spus, rămâne și în continuare o necunoscută, atâta vreme cât nu există un plan temeinic și sistematic.

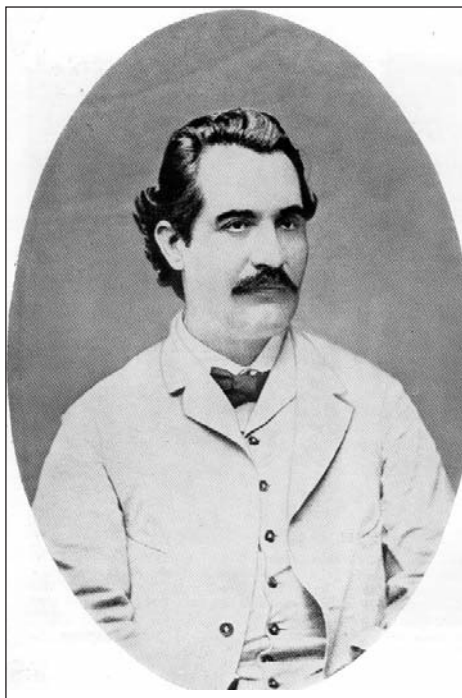
- La sfârșitul convorbirii noastre, vă rugăm să ne spuneți cum se simte pedagogul spiritual al românilor din Serbia, la o vârstă respectabilă? Dacă ar avea acum 20 de ani, pe ce cale ar apuca?

- Toți cei intervievați la o asemenea întrebare, răspund: pe același drum! În principiu și mai ales în alte împrejurări poate aș zice și eu la fel. Sunt mulțumit de activitatea mea publicistică în domeniul învățământului. Manualele mele au fost în uz câteva decenii. Am publicat un mare număr de lucrări despre învățământ. Sunt deosebit de satisfăcut de pregătirea pedagogică și metodică a cadrelor care au terminat Școala Normală la Vârșeț, care astăzi nu mai funcționează. Cu toți au trecut la pensie. Omul trăiește, la vârsta mea, în satisfacții, în bucurii profesionale realizate la vremea lor, în fericirea familiei și a celor din jurul lui. Ce poate mai mult să-și dorească?

- D-le profesor, vă rugăm să transmiteți un mesaj cititorilor revistei "Glasul Cerbiciei".

- Orice publicație trebuie să se impună printr-un anumit specific. "Glasul Cerbiciei" nu este o revistă de specialitate menită unui cerc restrâns de cititori. Ea trebuie să rămână și în continuare ceea ce și-a definit de la început: o publicație independentă, care reflectă interesele minorității române din Serbia. Toți cei care au ceva de spus – s-o facă, aici, pe paginile acestei publicații, în mod decent și argumentat, pe înțelesul tuturor cititorilor.

*Interviu realizat de
Măria Pâslaru*

Boala și moartea Românului Absolut, cum îl numește Țușea pe Eminescu, a suscit (și mai suscită încă) numeroase controverse

După înființarea Societății "Carpații" (1882) care milita pe față pentru alipirea Ardealului la patria mamă România și a altor societăți cu caracter național - la Cernăuți, Viena și Budapesta, cu care Eminescu avea strânse legături, el devine un lider primejdios în ochii serviciilor de informații ale Rusiei țariste și Austro-ungare care, împreună cu unele elemente trădătoare interne (francmasonii), pun la cale lichidarea sa socială și fizică.

În dimineața zilei fatidice de 28 iunie 1883, soția lui Slavici, gazda lui Eminescu, îi scrie lui Maiorescu (falsul protector al lui Eminescu) că acesta ar fi înebunit. În aceeași zi, pe la ora 6,30, însoțit de ing. Simțion (un apropiat de-al său), Maiorescu se deplasează la ospiciul privat al doctorului Șuțu (Soutzo) și convin cu acesta ca Eminescu să fie internat aici, pentru o lună de zile.

Pentru a-l atrage în cursă, îi scrie un bilet, chemându-l să-i facă o vizită.

Foileton

Boala și moartea lui Eminescu, între mit și realitate II

Ajuns la Maiorescu, Eminescu este trimis, cu o birjă, acasă la ing. Simțion, sub pretextul transmiterii unui bilet. Aici este așteptat de haidamacii doctorului Șuțu, urcat într-o dubă și dus la ospiciu. "Acolo nu va mai fi gazetar, ci numai un trist smintit. Planul fusese îndeplinit cu succes. Gazetarul Eminescu era "ocrotit" într-o casă de sănătate" (C.L. Cernăianu).

Legendară nebunie a poetului, în conformitate cu punctul al doilea din planul secțiunii de lichidare a sa, suportă, însă, mari defecțiuni și nu subzistă la o analiză cât de cât pertinentă, deocare:

a) Maiorescu inițiază acțiunea de internare în ospiciu, fără a se convinge personal dacă poetul a înebunit sau nu și stabilește - pe ce criteriu? - o anumită perioadă a șederii sale în ospiciu;

b) Biletul scris de soția lui Slavici (sau de Slavici, după alte surse), ajunge la Maiorescu după plecarea acestuia la dr. Șuțu, pentru a conveni internarea;

c) Pretinsele amenințări cu revolverul la adresa regelui, făcute de poet la cofetăria "Capșa", au fost fabricate târziu de presa evreiască și puse pe seama masonului Sr. Ventura, după moartea acestuia, spre a nu mai putea fi verificate (ziarul "Adevărul" din anul 1911);

d) Dr. Șuțu îl internează pe Eminescu în lipsa unei cereri scrise de admitere, care să cuprindă datele personale și domiciliile poetului și ale petiționarului, contrar prevederilor Dec. 1012, art. 8;

e) Același dr. Șuțu acceptă internarea, fără un act medical subscris de doi medici, nu înștiințează administrația specială asupra internării, nu solicită constituirea unei comisii de medici care să-l examineze pe pacient și nu întocmește buletinul medical, în care urma să scrie cauza admiterii (contrar prevederilor aceleiași Dec. 1012, art. 16);

- va urma -

Ioan Ciama

Revoluția maghiară de la 1848 în lumina adevărului istoric

După moartea împăratului Iosif al II-lea (1790), sub presiune maghiară, sunt retrase toate drepturile pe care acesta le acordase națiunilor nemaghiare din cadrul Imperiului austriac, iar dietele maghiare și din Comitatele Transilvaniei își propun - ca sarcină primordială - maghiarizarea forțată a tuturor popoarelor din Ungaria și Ardeal

Această operă funestă urma a fi realizată prin biserică, justiție, școală, administrație, maghiarizarea numelor și colonizarea cu unguri a zonelor locuite compact cu populație de altă naționalitate (români, slavi ș. a.)

Astfel, în ședința Dietei ungare din 1832 se cere introducerea limbii maghiare „în toate ramurile vieții de stat”. Tot atunci, Dieta din Cluj, la propunerea baronului Wesselenyi, face același lucru, cerând, în plus, înființarea de grădinițe ungurești, unde copiii românilor să fie duși cu sila și educați numai în limba maghiară.

La 1836 Dieta ardeleană decretează introducerea limbii maghiare și în bisericile românești (ortodoxe și unite), preoții care nu cunosc această limbă, cât și învățătorii confesionali, neputând să mai funcționeze. La 1847 aceeași dietă stabilește ca toate legile din Transilvania (cu excepția pământului crăesc, unde este admisă germana) să fie redactat în limba maghiară, iar în administrație să fie utilizată numai în limba maghiară.

La acest proces de maghiarizare forțată sunt antrenați nu doar nobilii, ci și pleiada de intelectuali „progresiști” maghiari (ori maghiarizați). Kossuth -

viitorul conducător al revoluției maghiare de la 1848 - scrie în ziarul său „Pesti Hirlap” („Gazeta de Budapesta”) la 1840: „Să ne grăbim, să ne grăbim să-i maghiarizăm pe croați, pe români și pe sași, căci altfel ne prăbușim”. Un alt intelectual „progresist” maghiar - Peczeli Iosef - dorea ca în 50 de ani, toți locuitorii Ungariei și Transilvaniei să fie maghiari prin... naștere!

Astfel, cu decenii înaintea izbucnirii revoluției în Transilvania și Ungaria, situația națiunilor nemaghiare se înrăutățește, mișcarea antifeudală împletindu-se cu lupta pentru afirmarea personalității naționale, în cadrul monarhiei habsburgice.

Vestea izbucnirii revoluției la Budapesta, pe 15 martie 1848 este primită cu speranțe și de către aceste națiuni din imperiu, care cred că le va aduce și lor emanciparea națională și socială mult așteptată.

Numai că, Dieta Ungară, întrunită la Bratislava pe 18 martie, proclamă, la punctul 12, unirea Transilvaniei cu Ungaria, fără consultarea populației majoritare – românești din principat. Pe 24 martie, canceliștii maghiari din Trgul Mureș organizează o manifestație de sprijinire a revoluției și redactează o petiție de reforme către împărat, pe care, inițial, o semnează și nouă canceliști români cuprinși de iureșul evenimentelor. Curând, ei își dau seama că petiția cuprindea doar libertăți pentru națiunea maghiară și, invocând „drepturi istorice”, refuză românilor eliberarea din iobăgie, iar emanciparea lor națională o consideră prematură, cerând, în schimb, unirea imediată a Transilvaniei cu Ungaria.

În fața acestei situații, grupul de tineri intelectuali români condus de Avram Iancu, își retractează semnăturile și părăsește adunarea. Iancu declară cu această ocazie: „Resping, în numele neamului românesc, mărinimozitatea voastră! Dreptul istoric are să se spulbere înaintea drepturilor omului. Am suferit, spre rușinea sec. al XIX-lea, robia îndelungată. Pretindem ștergerea iobăgiei, fără despăgubiri și egalitate perfectă sau moarte”. La începutul lunii aprilie, sunt respinse și revendicările sârbilor, care cer autonomia teritoriului pe care locuiesc. „Eu nu voi recunoaște niciodată, dar absolut niciodată, sub sfânta coroană ungară, altă națiune sau naționalitate decât cea ungurească”, spune Kossuth, la finele întrevederii cu delegația sârbă. La replica acesteia că „atunci sârbii își vor căuta în altă parte drepturile lor”, același Kossuth îi răspunde: „În acest caz, sabia va decide”.

Croații pretind și ei independența guvernamentală pe care o cer ungurii față de Viena, dar sunt refuzați cu fermitate, fapt ce va conduce la înăsprirea relațiilor croato-ungare și, mai apoi, la lupte armate.

Revendicările slovacilor, deosebit de modeste, sunt taxate de maghiari ca inacceptabile, iar pentru potolirea lor, aduc câteva regimente ungurești și

comisari guvernamentali în comitatele slovace.

În Transilvania, represii împotriva țăranilor iobagi, dar mai ales a reprezentanților românilor sunt și mai dure. În primăvara anului 1848, în toate comitatele ardelenice sunt înființate „tribunale de urgență”, iar oamenii politici români (Butcanu, Iancu, Papiu, ș.a.) sunt șicanați sau arestați. Pe 29 mai, Dieta de la Cluj ratifică unirea Transilvaniei cu Ungaria (propusă de Dieta maghiară pe 18 martie, la Bratislava), împotriva voinței românilor, care nu au nici un reprezentant în acest for.

Spiritul de cerbicie, de semeție colonialistă, manifestat față de celelalte națiuni din Ungaria și Transilvania se accentuează. În proclamația către români, din 12 octombrie 1848, Kossuth li se adresează pe un ton plin de amenințări: „... altminteri, pe D-zeu din ceruri ... capetele vinovaților vor suferii severitatea neînduplecată a legii. Viteaza noastră armată va porni împotriva voastră și atunci, vai de oricare turbulent, de trei ori vai ... Ar fi fost mai bine să nu să fi născut, deoarece nimeni nu va avea parte de milă și îndulgentă”.

În concluzie, comportamentul conducătorilor Revoluției maghiare de la 1848 față de națiunile subjugate din Ungaria și Transilvania, bazat pe dispreț și ură medievală, iluzia unei false superiorități ungurești (politice, sociale, militare etc.) și refuzul acordării oricăror drepturi și libertăți pentru acestea, îi situează în tabere opuse, fapt ce contribuie în mod hotărâtor la înfrângerea revoluției.

Din această perspectivă, revoluția maghiară a avut un caracter retrograd, încercând să schimbe asupra habsburgică cu una maghiară, mult mai feroce și să asimileze forțat celelalte națiuni.

Ing. Ioan Ciama

AUREL VLAICU LA VÂRȘET (1912)

– RELATĂRI ÎN PRESA LOCALĂ

Marele aviator român Aurel Vlaicu a fost oaspetele Vârșetului în anul 1912, unde a avut loc un aeromiting, la care Vlaicu și-a dovedit măestria sa de aviator și geniul său de inginer, fapt care a fost confirmat și de presa timpului, printre care și de ziarul "Werschetzer Gebirgsbote".

Proprietate a lui Johan Eduard Kirchner, acest periodic începe să apară încă în anul 1857, având o apariție neîntreruptă în decurs de 84 de ani, ultimul număr văzând lumina tiparului în anul 1942. "Werschetzer Gebirgsbote", este, prin urmare, publicația cu cea mai îndelungată apariție neîntreruptă, din Banatul de Sud.

După ce la 4 august 1912 aviatorul Vlaicu a zburat în fața publicului de la Orăștie, a urmat aeromitingul de la Vârșet, planificat pentru ziua de duminică, 11 august 1912. Mitingul fusese anunțat de "Gazeta Transilvaniei" în numărul din 20 iulie. Atât cetățenii Vârșetului cât, și cei din satele din împrejurime, în special românii, se pregătesc pentru acest eveniment. Se anunță venirea la Vârșet a locuitorilor din Oravița, Biserica Albă și Panciova, cât și din jurul acestor centre.

Publicația în limba germană "Werschetzer Gebirgsbote" anunță venirea lui Vlaicu la Vârșet în numărul din 28 iulie 1912. Despre Vlaicu se spune că este "un aviator de renume mondial", "născut în Ungaria, aviator român fost membru decorat al "Politehnicumului" din Budapesta, deținător a două locuri întâi și trei locuri doi la competiția mondială ținută nu demult la Viena, care a obținut record

mondial în aterizarea pe țintă și în coborârea forțată. Cu mașina sa într-o totul originală și acrobațiile uimitoare, el și-a asigurat prestigiul în cercurile de specialiști competenți. Modelul micii mașini zburătoare, care până în prezent a rezolvat singură problema stabilității, a fost marcat de cercurile competente amintite drept modelul viitorului. Ziarele din Viena, Budapesta, precum și celelalte ziare mondiale, au scris cu însuflețire despre această mașină-minune". În continuare, mașina de zburat a lui Vlaicu este numită "cea mai ușoară, cea mai simetrică și cea mai originală mașină din lume".

Noi amănunte despre Vlaicu și despre mitingul său aerian de la Vârșet se dau în numărul din 7 august, prin urmare, cu patru zile înainte de desfășurarea planificată a zborului, despre care scrie că "va interesa nu numai publicul din Vârșet, ci și pe mulți oameni din localitățile din împrejurime, astfel că duminica următoare va aduce un număr mare de persoane străine, dar și un spectacol deosebit de interesant, nemaivăzut aici până în prezent". Vânzarea билетelor a fost încredințată următoarelor persoane: Pavel Corcea, Hugo Frisch, Guori Mor, Lajos Gabor, Sigmund Herter, Em. Scherter, Valerius Putits, Miloș Nenadovici și Simon Șchiopu. Aceasta ne dovedește că exista un interes mare în rândul tuturor cetățenilor Vârșetului, indiferent de apartenența națională, pentru acest miting, iar colaborarea dintre popoarele conlocuitoare - români, sârbi, maghiari și germani, era strânsă.

Totuși, cei mai interesați pentru mitingul lui Vlaicu au fost românii, care îl considerau drept un adevărat erou național. Fanfara din Coștei a făcut ca evenimentul să fie și mai solemn, participând la inaugurarea acestui eveniment. Coșteienii au fost cu

tot sufletul pregătiți ca manifestarea să fie cât mai bine organizată.

În numărul care a apărut chiar în dimineața zilei în care trebuia să se desfășoare zborul lui Vlaicu la Vârșeț, "Werschetzer Gebirgsbote" scrie următoarele: "Celebrul aviator susține azi după-amiază zborul, care va provoca, după toate așteptările, o vizită în masă a locuitorilor din împrejurimile Vârșețului și din localitățile mai îndepărtate. Acest zbor a trezit un mare interes pretutindeni, deoarece succesele acestui aviator au fost însoțite de cele mai mare elogii... Sperăm că timpul va fi favorabil în decursul executării acestui zbor de înălțime, care va oferi publicului nostru multe învățături. De menținerea ordinii, pe lângă poliție, se îngrijește și o formațiune de militari, precum și o echipă de salvare formată din pompieri. Din partea poliției s-a ordonat ca circulația vehiculelor să se desfășoare numai pe strada Timișorii, iar taxa este stabilită la 4 coroane pentru fiachere, iar pentru omnibus 40 de heleri de persoană. Pe strada Timișorii pot să circule și vehicule particulare".

Cele mai multe detalii despre aviatorul român, inclusiv relatarea de la aero-mitingul din Vârșeț, se găsesc în numărul din 14 august al acestui ziar, al cărui reporter a urmărit cu atenție evenimentul. Manifestării i-a fost acordat un spațiu destul de important pe paginile ziarului, de unde reproducem momentele cele mai însemnate: "Aurel Vlaicu, un om relativ tânăr în raport cu succesele de până în prezent, s-a născut în anul 1883 în comuna Bencenți, județul Hunedoara. Are acum vârsta de 29 de ani. Provine dintr-o familie de oameni simpli și modești de la țară și se pare că toți membrii familiei sale au fost într-un fel geniali. Și tatăl lui Vlaicu a avut darul de inventare și dorința de a crea. Fiul său, Aurel, a moștenit aceasta într-o măsură dublă, deoarece încă din tinerețe a reflectat asupra prob-

lemelor tehnicii, a fizicii, a dinamitei, iar aviația i-a fost obiectul de studiu preferat, deci nu e de mirare că acest tânăr a fost exaltat de cel mai mare produs: inventarea mașinii zburătoare. Între timp, a absolvit studiile tehnice, parțial la Budapesta, parțial la Zürich, tot mai mult dedicându-se preocupării preferate. Aspirațiile lui au fost însoțite în scurt timp de cele mai mari succese".

În continuare este dat un comentariu asupra aparatului lui Vlaicu, care este apreciat ca o minune a tehnicii: "...Avantajul mare al acestei mașini este că centrul de echilibru se găsește în partea din jos, ceea ce conferă aparatului o stabilitate uimitoare împiedicând căderea acestuia. Un alt avantaj este

faptul că, spre deosebire de alți aviatori, Vlaicu conduce avionul său cu ajutorul cârmei manuale. Deci, este nevoie doar de mâini, chiar și numai de o singură mână, în timp ce la celelalte construcții trebuie folosite și mâinile și picioarele...".

După desfășurarea evenimentului, corespondentul ziarului relatează următoarele: "Evenimentul senzațional a atras un număr enorm de oameni din oraș și din împrejurime. Erau cca. 14-15 000 de spectatori. Pe timp frumos, la 4 fără un sfert, Vlaicu a urcat în avion și după o decolare extrem de reușită, după câteva secunde s-a găsit deja în aer, însoțit de aclamațiile și salutarile entuziasmate ale publicului. A zburat apoi în cercuri concentrice mari

deasupra terenului de lângă poligonul militar și s-a îndreptat cu o viteză furioasă înspre locul numit Vașariște, salutând publicul cu mâna stângă. Minutul spectacol a durat 15 minute, după care Vlaicu a aterizat, în timp ce spectatorii aclamau cu putere. Masele de spectatori, care au păstrat o ordine exemplară, l-au salutat cu însuflețire pe aviator. Din toate părțile au venit mulțimi de oameni, pentru a-l saluta pe curajosul aviator. În fața hangarului a fost salutat de reprezentanții cercuali, cu care ocazie copiii Anușca Cârje și Titus Imbroane i-au dat curajosului aviator, cu toată afecțiunea, un minunat buchet de trandafiri. Din păcate, la al doilea zbor s-a renunțat din cauza intemperiei care se apropia. Orașul nostru a avut o imagine extrem de interesantă în acea zi, căci circulația vehiculelor a depășit și cele mai mari așteptări. În cinstea aviatorului Vlaicu, la hotelul "Baros" a avut loc un ospăț...".

Paginile cotidianului "Werschetzer Gebirgsbote", până în prezent prea puțin cercetate de istorici, ascund valoroase informații referitoare la trecutul orașului de sub deal, inclusiv a românilor din zonă. O cercetare sistematică și competentă a acestei vechi publicații ar completa considerabil, suntem siguri de aceasta, imaginea istoriei etniei române din Banatul Sârbesc. Publicarea relatărilor despre vizita lui Aurel Vlaicu și despre zborul său de la Vârșeț, ar putea reprezenta un început în acest sens..

ION I. MOȚA

Un mucenic al neamului românesc

Fiu al încercatului luptător ardelean, Ion Moța, protopop ortodox de Orăștie și fondator al ziarului "Libertatea", Ion I. Moța (Ionel Moța, cum îi spuneau prietenii) vede lumina zilei pe data de 5 iulie 1902, la Orăștie, fiind al treilea copil al familiei (după două fete) și cel care va duce mai departe numele încărcat de istorie al părintelui său.

De mic copil este educat în spiritul luptei și jertfei pentru neam, tatăl său fiind de mai multe ori închis în temnițele ungurești, pentru activitatea sa ziaristică în sprijinul afirmării și promovării drepturilor națiunii române din Transilvania.

După absolvirea școlii primare la Orăștie, urmează, timp de trei ani, cursurile gimnaziului săsesc "Kun" din aceeași localitate, războiul prim mondial obligându-l să-și urmeze tatăl la București și să-și continue studiile la renumitul liceu „GH. Lazăr”. După refugiul la Iași (1917), cu familia, se reîntoarce la București, unde își termină studiile liceale spre sfârșitul războiului.

În toamna anului 1920 pleacă în Franța, la

Sorbona, pentru a studia dreptul, de unde este nevoit să se întoarcă după un an (Statul român neputându-i subvenționa bursa) și să se înscrie la Universitatea din Cluj (Facultatea de Drept), în anul 1922. Încă de la început, tânărul Moța se impune în rândul colegilor săi prin seriozitate la învățătură, curaj și corectitudine morală, dar, mai ales, prin rezonanța numelui de "MOȚĂ", intrând în atenția conducerii Centrului Studențesc "Petru Maior" din Cluj, unde este ales în consiliul de conducere (1922) și, mai apoi, președinte (mai, 1923). El va fi principalul catalizator al mișcărilor studențești din perioada anilor 1922-23, pentru satisfacerea revendicărilor de ordin material și social ale acestora.

În primul număr al ziarului studențesc clujean "Dacia nouă" (23 dec. 1922), considerat, pe bună dreptate, ziarul noii mișcări naționaliste tinere din România, Moța scrie: „Cauza noastră e, așadar, justă în ordinea morală și servește progresului social.(...) Numerus clausus al nostru e moral. Cauza noastră e, așadar, dreaptă și sfântă. (...) Lupta trebuie s-o ducem înainte cu perseverența apostolului și cu vitejia sufletelor alese, care știu că nu este nimic mai nobil decât a te uita pe tine și a te jertfi pentru, aproapele năpăstuit. Așa a făcut și Christos”.

În acest timp au loc mari manifestații în toată țara, studenții baricadează intrările în universități până la satisfacerea cererilor lor.

Guvernul liberal adoptă, însă, o atitudine de sfidare a tineretului, promovând acțiuni de forță, prin instituirea stării de asediu și eliminarea elementelor recalcitrante, recte a conducătorilor studențimii, din universități. Moța, împreună cu alți șase studenți, sunt eliminați, pentru totdeauna din universitatea clujeană, fără drept de reînscrisere nici unde în țară, dar ei nu renunță la luptă. În luna august 1923, la Congresul pe țară al studenților, ținut la Iași sub președinția lui, se hotărăște continuarea luptei până la satisfacerea tuturor revendicărilor acestora, iar ziua de 10 Decembrie este proclamată sărbătoare națională a studențimii române. Cu această ocazie, Moța îl cunoaște pe Corneliu Z. Codreanu, de care va fi legat printr-o strânsă prietenie și colaborare viitoare și care-i va deveni cumnat.

Mai târziu este arestat și închis la Văcărești.

Pentru a pedepsi trădarea, Moța îl împușcă pe Vernichescu cu un revolver adus de un coleg din afara închisorii, dar nu reușește să-l ucidă.

Studenții din marile centre universitare se solidarizează cu colegii închiși și trimit un memoriu regelui Ferdinand, prin care cer eliberarea lor și își reafirmă hotărârea de-a duce lupta până la capăt. Procesul, desfășurat într-o simpatie unanimă (jurații și opinia publică) față de studenți, se termină cu un verdict de achitare pentru toți, cu excepția lui Moța, care mai rămâne închis pentru tentativa de asasinat încă șase luni, fiind și el achitat pe 26 sept. 1924. În timpul procesului, Moța nu cerșește iertare și susține cu tărie ideea că trădarea trebuie pedepsită, iar apărarea își formulează pledoaria tot pe acest mobil, instanța având o atitudine pozitivă față de acest comportament al lui.

Studenții creștini din toată țara tipăresc mii de cărți poștale cu poza lui, pentru a sensibiliza poporul, spunând: "Fapta lui Moța e a noastră, a tuturor; el n-a fost decât solul revoltei noastre și

hotărât executor al unei pedepse care prea întârziase (...). Fapta lui nu e o rușine pentru noi căci nu e crimă să zdrobești țeasta șarpelui ce-1 strângi la sân și te mușcă".

La ieșirea din închisoare este purtat pe brațe și ovaționat în delir pe străzile orașului, de către colegi și prieteni studenți.

În luna oct. 1924, pleacă la Iași, unde profesorul A. C. Cuza, decanul Facultății de Drept, îl înscrie la cursuri, în ciuda faptului că fusese exclus din toate facultățile din țară. Aici se implică, alături de Codreanu, în construirea unui Cămin cultural creștin, devenind conducătorul taberei de muncă. După un an de studiu la Grenoble (Franța), pe 15 iunie 1927, își susține teza de doctorat în științe juridice, având ca temă: "Securitatea juridică a Societății Națiunilor" subiect controversat care demonstrează, însă, că aceasta este un supra-stat, cu tendințe dominatoare, care știrbește suveranitatea statelor membre și nu le asigură securitatea promisă (chestiune valabilă și astăzi).

Reîntors în țară este recrutat în armată și urmează școala de ofițeri de infanterie, pe care o absolvă ca șef de promoție. În același an (1927), pe 18 august, se căsătorește cu Iridenta Codreanu, sora Căpitanului (C.Z.C.) la Mănăstirea Neamțului, în prezența a numeroase fețe bisericești de rang înalt.

Tânărul Moța începe să practice meseria de avocat, mai întâi la Orăștie, apoi Iași, iar, din toamna anului 1932, la București. În această calitate pledează în mai multe procese, în care ia apărarea

Imagine de la înmormântarea lui Ion Moța și Vasile Marin

colegilor săi legionari, a moșilor din Munții Apuseni și a țăranilor din Maramureș, împotriva celor care le acaparaseră pădurile.

În același timp, publică numeroase articole cu caracter național și mistico-religios, în diferite ziare și reviste, care se bucură de mare succes la publicul cititor. În luna aprilie a anului 1935 ia ființă asociația "Generația mișcării studențești de la 1922", Moța fiind ales președinte. Cu această ocazie, el le spune tinerilor studenți : „(...) Când această mișcare va fi ajuns la biruință și fața României se va schimba ca prin farmec, se va putea spune despre tineretul acestei mișcări studențești: „ai despicat în două istoria;”

La 24 nov.1935; un grup de opt tineri români marcanți, printre care și Moța, sub conducerea generalului (r) Ghe. Cantacuzino, pleacă în Spania, pentru a lupta alături de forțele naționaliste împotriva bolșevicilor, care declanșaseră un crunt război civil în această țară. "Se trăgea cu mitraliera în obrazul lui Christos! Se clătina așezarea creștină a lumii! Puteam noi să stăm nepăsători?", scria el într-un document testamentar, pentru a-și motiva plecarea.

Pe 8 decembrie, grupul românesc este încadrat în Legiunea Străină Spaniolă, toți ca simpli soldați, deși, în țară, erau ofițeri în rezervă.

În după amiaza zilei de 13 ianuarie 1937, în localitatea Majadahonda (aproape de Madrid), doi dintre membrii grupului - Ion Moța și Vasile Marin - sunt sfârtecați de obuzele blindatelor republicane. Trupurile neînsuflețite ale celor doi mucenici ai neamului românesc sunt aduse, cu mare pompă, în țară și înmormântate în mausoleul de la Casa Verde din București, pe 13 febr., la ceremonial participând, într-o perfectă ordine, peste 500 de mii de persoane (d.c. peste 200 de preoți), într-un cortegiu imens, nemaivăzut până atunci, care a străbătut Bucureștiul.

Despre această impresionantă ceremonie, profesorul N. Iorga va scrie; "Luptând pentru credința

lor creștină și pentru cinstirea poporului lor, pentru ceea ce este etern, scump și curat în latinitatea nebolșevizată, doi tineri români, Moța și Marin, au căzut înaintea Madridului apărut de roșii..."

În scrierile lui Moța, ideea jertfei supreme, a sacrificiului de sine spre binele neamului este omniprezentă, ea fiind o reluare a modelului Christic al jertfei: „(...) Asemeni lui Isus, care s-a jertfit pentru cei care cred în răscumpărarea păcatelor lumii, generația tânără trebuie să accepte jertfa pentru salvarea României", spune el.

Ca mai toți mucenicii acestui neam (M. Eminescu, A.Iancu, N.Bălcescu), Moța a plecat spre eternitate la o vârstă tânără, de nici 35 de ani, spre a-și împlini propriul testament "Omul nu a fost născut pentru a trăi, numai decît, un număr nu știu cît de ani, ci pentru a se apropia de Dumnezeu prin faptele sale".

OBICEIURI POPULARE

Barba pământului

Ultimele spice din lanul de grâu care nu se seceră, nu se cosesc, în popor poartă denumirea de "Barba pământului", Barba lui Dumnezeu" sau "Barba popii".

După credința populară în ele este adăpostit spiritul grâului din fața coasei, pentru a rodi grâul din belșug și în anul viitor.

Busuiocul dragostei

Busuiocul a fost și a rămas cea mai îndrăgită plantă a românilor.

Este adus în părțile noastre din India și China. Are miros plăcut și se folosește în practicile cultice creștine, în medicina populară, drept condiment la prepararea unor mâncăruri, și după credința populară este înzestrat cu putere miraculoasă.

Fata care poartă busuiocul la brâu, în sân, în păr (în conci) sau îl pune sub pernă în ajunul marilor sărbători (de Crăciun, Anul Nou, Bobotează, Paște, Sâmbziene și altele) își visa ursitul, avea noroc în dragoste și căsnicie, era plăcută și atrăgătoare.

Se mai folosea la farmece pentru aflarea ursitei copilului, la prima scaldă, la botezul copilului...

Sâmbzienele

Acum, când câmpul este plin de flori cu miros plăcut, se serbătoresc sâmbzienele (24 iunie). Cultura populară ne spune că "privită de la distanță, pare a fi un bazin hidrografic unitar ale cărui izvoare, râuri și pârâuri se varsă unele într-altele și

toate laolaltă în fluviul matcă - spiritualitatea românească". Cu alte cuvinte și aceste obiceiuri ne caracterizează ființa de român.

Opus Rusaliilor, sâmbzienele, în popor sunt privite ca zâne bune în alaiul zeiței agrare.

Este celebrată când împârguiesc lanurile de grâu și înfloresce planta ce-i poartă numele.

Ele, zânele, apar numai în cete în număr fără soț. Ar fi zâne sfinte sau fecioare frumoase răpite de zmei, ținute în palate fermecate, ascunse prin păduri neumblate de picior de om.

În noaptea de sâmbziene (23 spre 24 iunie) cântă și dansează, împart rod holdelor și femeilor căsătorite, înmulțesc păsările și animalele, stropesc cu leac și miros plăcut florile, tămăduiesc bolile și suferințele oamenilor, apără semănăturile de grindină și vijelii.

Din flori de sâmbziene se împletesc cununi care se agață la porți, la crucile de hotar și cimitire, apărând oamenii, holdele, mormintele de forțele răului.

În această perioadă a anului cucul încetează a cânta, semn c-a sosit vremea cositului fânețelor și prin păduri apar licuricii care luminează calea rățăciților, se răsucesc frunza pe ramurile de tei, plop, ulm.

Aceiași sărbătoare în unele părți locuite de români se numește Sâmbziana, în Banat, iar în alte zone - Drăgaica.

Multe din obiceiurile acestea la ora actuală nu se mai practică, omul dezlipindu-se de natura în sânul căreia trăiește, însă fac parte din patrimoniul nostru, sunt lada de zestre moștenită din bătrâni și daci și nu trebuie uitate.

Culegere de
 Maria Păuța Gașpăr

Primul manual școlar românesc scris în Serbia

Cartea copiilor, ilustrată, pentru clasa II primară

Până azi volumul literaturii didactice la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, nu a fost suficient cercetat, stabilit și apreciat la adevărata valoare pedagogică, culturală și națională. Astfel, un număr important de manuale (cărți) folosite în școlile cu limba de predare română n-au fost descoperite, nu se mai păstrează și doar un număr mic de manuale se găsesc în arhive, care până în prezent nu au fost temeinic cercetate. Manualul școlar a rămas un izvor inepuizabil în ceea ce privește studiul, caracterul, calitatea și eficiența procesului educativ-instructiv.

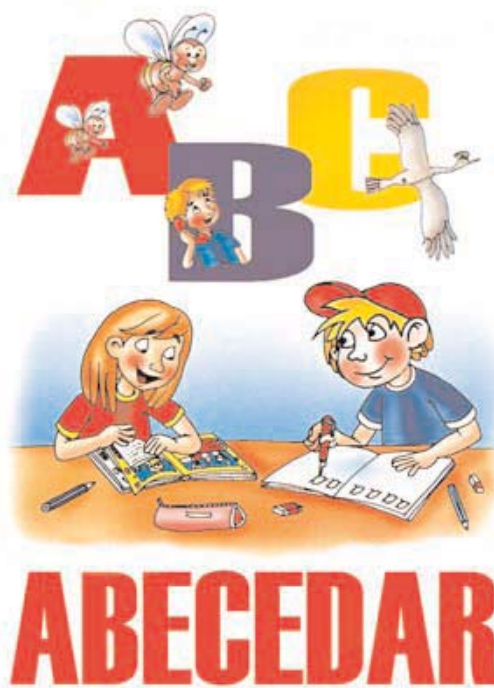
În această parte a Banatului, manualele școlare au fost întocmite, în primul rând, de învățători, apoi oamenii de cultură, știință și artă. Ștefan C. Alexandru, învățător la Șrediștea Mică în perioada anilor 1899–1903, este primul care a întocmit un manual școlar la 1901, în acest spațiu bănățean (Voivodina). Este vorba de manualul pentru clasa a II-a sub titlul „Cartea copiilor pentru clasa a II-a primară”, menit pentru școala paparăală.

La începutul anului 1901, învățătorul Ștefan Alexandru a întocmit manualul și face demersurile necesare spre aprobarea lui.¹

Editorul cărții, librăria H. Zeidner din Brașov în 20 mai, 1901 se adresează Prea Sfinției Sale, episcopul Caransebeșului și Vârșetului, Nicolae Popea.

„Îmi permit a transmite Prea Venerabilului Consistor diecezan și Cartea copiilor-ilustrată de Ștefan C. Alexandru din Șrediștea Mică (Pârneaurea) pentru clasa a II-a primară, spre aprobare. Cartea aceasta conține în sine întreaga teorie a autorului din toate ramurile de învățământ prevăzute în clasa a II-a primară. Ea este compusă în înțelesul principiului „Totul e în toate”, dar este foarte potrivită compusă chiar și din punctul de vedere material al poporului românesc.”

Editorul acestei cărți este de părere, că a făcut un foarte bun serviciu școlilor românești și cere aprobarea manualului din partea Prea Venerabilului Consistoriu Diecesau, iar cartea cât mai repede și ușor să poată intra în școlile românești spre ușurarea activității învățătorilor și școlilor.²

Pentru aprobarea manualului în primul rând, era nevoie ca Reuniunea Învățătorilor români din școlile confesionale din dieceza Caransebeșului spre a-și da părerea. În ianuarie 1902 s-a ținut ședința despărțământului Vârșet a Reuniunii Învățătorilor români din dieceza Caransebeș.

În absența președintelui Mihai Juică (Șrediștea Mică), ședința a fost condusă de Achim Miloia, vicepreședintele Reuniunii, care a prezentat planul de învățământ. Adunarea a recomandat „Cartea copiilor” pentru clasa a II-a primară, în urma citirii recenziei apărute în „Foaia diecezană”.³

Autorul, Ștefan Alexandru se adresează din nou la 18 martie 1902 episcopului Caransebeșului și Vârșetului cu rugarea de a se aproba manualul.

Scriind însă, că din partea unora lucrarea privită cu rea intenție. Reuniunea întregă învățătoarească, precum și comitetul Reuniunii au luat hotărârea, ca fiind manualul lui Ș. Alexandru bun „Chiar mai bun ca cele aprobate deja” să se propună Venerabilului Consistor spre aprobare. Totuși, unii indivizi nu au dorit să respecte această hotărâre și căutând atât autorul lui să-i facă greutatea, dar și Reuniunii, practic să o facă de râs.⁴

Cererea învățătorului Ștefan C. Alexandru în privința folosirii manualului de școală, Venerabilul

Consistoriu diecezan, în mod excepțional, aprobă pe anul școlar 1902 la recomandarea Adunării Generale a învățătorilor ținută la Făget.

Manualul a apărut în toamna anului 1902, cu asentimentul Reuniunii învățătorilor din Dieceza Caransebeșului și cu aprobarea Senatului școlar al Consistoriului din Caransebeș.⁵

Ștefan C. Alexandru în perioada anilor 1897–1899 a funcționat ca învățător la școala din Râtișor. Totuși, cei patru ani (1899–1903) petrecuți la Srediștea Mică, în calitate de învățător a lăsat

amprentă asupra vieții pedagogice și culturale din această veche așezare din Munții Vârșețului.⁶

În această perioadă, la Pârnea, împreună cu Mihai Juică, pe atunci preot local și administrator al Protopopiatului Vârșeț, Ștefan Alexandru a înființat un cor participând cu zel la toate activitățile culturale din comună.⁷

Cu toate acestea, Ștefan C. Alexandru a fost, în primul rând un bun dascăl. Dar, prestațiile sale cele mai valoroase pe tărâm pedagogic le-au constituit totuși, manualele scrise.⁸

Drd Dorinel Stan

Note:

1. A.B.O.R. din Srediștea Mică 15/1902
2. Arhiva – Episcopiei Caransebeșului 200/1901
3. A.M.B.C. 42/1902/ Gligor Popi;
Românii din Banatul Sârbesc, 1993 pag. 155
4. A.B.O.R. din Srediștea Mică 18/1902
5. Arhiva Mitropoliei Banatului,
Timișoara cota IV–240–1903
6. A.B.O.R. din Srediștea Mică 38/1900
7. Arhiva Mitropoliei Banatului
Timișoara, cota IV– 282–1900
8. A.B.O.R. din Srediștea Mică 27/1904

CRÂMPEIE DIN VIAȚA SĂTENILOR NOȘTRI

Anul 1938

Un grup de coșteieni, militari - rezerviști, surprinși pe hârtia fotografică în Bačka. După cum am aflat, cei opt aveau sarcina să sape tranșee, sau canale, cine știe în ce scop.

În imagine, de la stânga, la dreapta (sus): Martin Șchiopu, Valeriu Ursu (Goia), Ion Adam (Niță Ielca; jos: Chirilă Păuța -Neica, Alexandru - Șandru Maiogan, Sima Stepan și Gheorghe Stepan.

Nici unul dintre aceștia nu mai este în viață.

Anul 1963

Duminica după-amiază, oamenii vârsnici, în timp ce tinerii se găseau la horă în sat, "la joc", stăteau "la drum", la divan, mai precis la "givan lângă Gudin". Givanul se organiza și în serile zilelor lucrătoare, când oamenii găseau puțin răgaz, după munca istovitoare pe holde.

În fotografie, sus, de la stânga: Mihai-Milă Tera, Sima Stepan, Todor Penia și Octavian Colojoară; jos: Milă Novac-Gudin și Gheorghe Atnagea-Blagoie.

Și cei din această poză au trecut, cu toții, în lumea umbrelor.

M. P. Gașpăr

Românii din Nord-Estul Serbiei

(I) Tribală și Daciile sud-dunărene-leagăn al românismului

Prin regiunea Timocului este desemnat teritoriul din dreapta Dunării din nord-estul Serbiei și nord-vestul Bulgariei cuprinzând din Serbia ținutul de la Muntele Rătan¹ (despre care o legendă a românilor timoceni spune că este „buricul pământului”) la Dunăre, de la valea Moravei la valea Timocului, iar din Bulgaria zona Vidinului până la Lom.

N. Iorga² spunea că „atât în Serbia cât și în Bulgaria sunt sute de mii de români care trăiesc dincolo de apă tocmai cum trăiesc oltenii și țărani munteni pe malul cel stâng”, iar G. Vâlsan că avem aici „o adevărată Bucovină de Sud”.

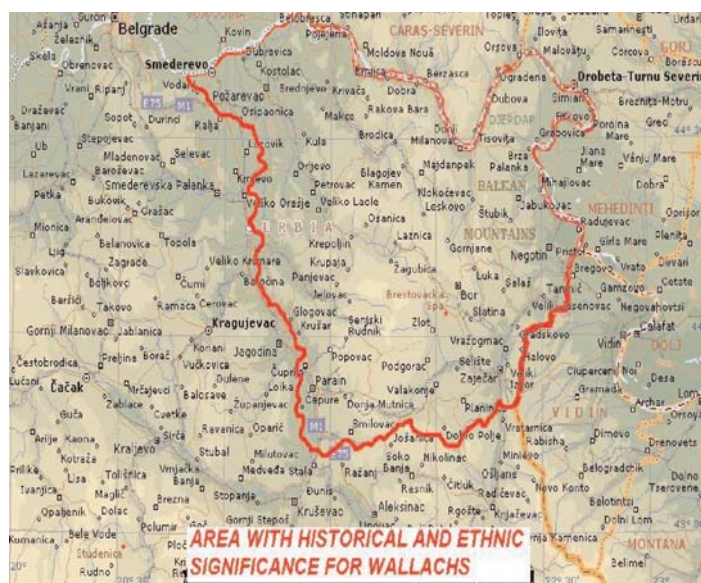
Regiunea este cunoscută și sub numele de Tribală de la tribali- populație de neam trac (după Strabo, Diodor etc) sau iliric (după Ștefan din Bizanț) atestată aici încă din sec. VII-III î. Hr.³ tribalii aveau o organizarea statală proprie și s-au remarcat în bătălia contra lui Filip al II-lea al Macedoniei, pe care l-au înfrânt și l-au rănit⁷².

Populația tracică de aici a început să fie romanizată înaintea celei de la nord de Dunăre, romanii începând în ultimele decenii ale erei trecute și terminând în anul 15 d. Hr. întemeierea provinciei Moesia, împărțită în anul 86 în Moesia Inferior și Superior. Moesia Superior a servit ca bază de plecare în războaiele împotriva dacilor în timpul lui Domițian și Traian, iar după retragerea aureliană, în 285 Diocletian împarte teritoriul în 4 provincii: Dacia Ripensis lângă Dunăre, Dacia Mediteranea cu centrul la Niș, Moesia Prima în nord-vest și Dardania în sud. Apropos de Moesia, cronicarul grec Niceta Choniatul afirmă despre locuitori că „înainte se numeau Mizi, iar acum Vlahi”. Această organizare a dăinuit până în timpul lui Iustinian. La începutul sec. VII dominația romano-bizantină cedează sub presiunea slavilor⁴. În a doua jumătate a secolului al IV-lea și la începutul secolului al V-lea la Remesiana (Bela Palanka de astăzi, aflată la 30 de km est de Niș), capitala Daciei Mediteranea, a activat episcopul Niceta, „apostolul dacilor de pe ambele maluri ale Dunării” după cum îl numește Vasile Pârvan. Timocul a fost numit de daco-moesi Timakus, iar Morava va fi Margus, provincia numindu-se Margensis (sârbii îi spun Craina care înseamnă margine). Împăratul Caius Galerius Valerius Maximus s-a născut într-o familie din Timoc dintr-o dată refugiată de la nord de Dunăre.

Legăturile dintre N și S Dunării sunt evidente și prin strămutările de populație. În anii 10- 12 a.D. consulul Sextus Aelius Catus transferă 50 000 daci

la sud de Dunăre, la 57-67 a.D. guvernatorul Moesiei strămutase 100 000 suflete în dreapta fluviului. Dintre cei 80 de împărați romani 40 au fost de origine traco-iliro-dacă. Iosif Constantin Drăgan le înșiră numele în „Istoria românilor” (1993) la pag. 46. În 329 Constantin cel Mare a făcut pod de piatră peste Dunăre. Importanța excepțională în destinele imperiului roman a zonei între sec III-VI l-a făcut pe V. Beșevliev să vadă în statul roman de atunci un „imperiul roman de neam trac”⁵.

Iată că la sud de Dunăre procesul de formare a poporului și limbii române prin durată mult mai mare a stăpânirii romane s-a putut desfășura chiar mai temeinic decât în Dacia (al cărei nume va fi chiar împrumutat pentru parte din Moesia). După mulți istorici (Pușcariu, Dragomir, Gamilscheg etc) Timocul, Banatul și Oltenia sunt leagănul formării

limbii române⁶. Sârbii cu greu au slavizat mai apoi și numai în parte rămășițele coloniilor romane și populația tracă romanizată. Populația românească s-a păstrat mai curată în văile înalte și pădurile dese ale acestui ținut muntos al Timocului. I. F. Dobrescu în revista Geopolitica nr 1/2005 afirmă că „nu avem nici o dovadă de-a lungul a o mie de ani de istorie că regiunea timocană ar fi fost la origine sârbească și că ulterior, la o dată neștiută ea s-a transformat într-una românească, așa cum se prezenta ea la sfârșitul secolului al XIX-lea, când de la est de râul Morava și până la granița cu Bulgaria nu se vorbea decât românește”. Aria de formare a poporului român de la sud de Dunăre a fost mult mai mare, ea întinzându-se de la Dunăre și până în Tessalia. Urme ale acestei romanități mai întâlnim și astăzi în Serbia, unde localități precum Grădiște, Surdulița, Ursule, Surdul, Corbul, Cătuș, Clisura, Clisurița, Su-

rița, Vlasina, Izvor, Gumeriște, Târgoviște precum și altele, aflate în sudul Serbiei de astăzi, în districtul Pcinia, amintesc de populația românească care le-a numit astfel și care în prezent a fost asimilată de către sârbi. În secolele X – XIV a existat și o episcopie a „vlahilor”, supusă canonic arhiepiscopiei de Ohrida, care în secolul al XIII-lea își avea sediul la Vreanoti, localitate identificată cu Vranje, în sudul Serbiei. Astfel, Nicolae Iorga consemna că „pe la 1200 Ștefan Nemanja dă Hilandarului 170 de familii de vlahi, cu juzii lor. Sub Ștefan Uroș I se adaugă alte 30 de familii la Drin. Donații se mai fac, cu suatele de familii de Ștefan Nemanja pentru mănăstirea Jicea, de Ștefan Uroș II pentru o altă mănăstire și pentru Gracianita, de Dușan pentru o mănăstire lângă Prizern. Vlahii sunt pe atunci și lângă Marea Adriatică, și în Zeta și pe la Priștina”. Istoricul ceh Jirecek, marele specialist în istoria Balcanilor, consemnează nume romanice în toată regiunea Nișeva, Struma de Sus și Ischer precum: Herul, Bănișor, Crețul, Borbulovici, Viturcii.

Românii de aici precum și cei din Croația, Bosnia, Muntenegru poartă numele de vlași sau vlahi. Pe la 1348 în Croația exista o Valahia Mică, în Serbia evului mediu regiunea Rașca se numea Staro-Vlaska (Vlachia Veche), Valașka era o parte din Moravia. În Cronica slavilor din Diocleea (1160-1170) se arată asimilarea vlahilor de către slavi, provincia era o Valahie și era locuită de valahi.⁷

În timpul migrațiilor și atacurilor avaro-slave de după sec. VII populația sud-dunăreană romanizată a fost parte slavizată, parte s-a retras în munții din Peninsula Balcanică, dând populația aromână, parte s-a retras înspre apus între coasta dalmată, Drava și Morava dând pe acei maurovlahi (morlaci sau vlahii negri)⁸, iar o parte a rămas în munții Timocului numeroase izvoare amintind vlahii timoceni. La 818 „ducis Timocianorum” trimit soli la franci spre a solicita ajutor împotriva bulgarilor. Stoian Marokovici în „Les problemes serbes” se referă la Constantin Porfirogenitul care menționa că pe Morava, Mlava, Pecus nu erau sârbi, ci o altă „populație de o altă formație etnică”.⁹

Kekaumenos din sec. XI vorbind despre vechii locuitori de la sud de Dunăre și lângă Sava spune că „îi numim daci și besoi”. Ținutul ajunge de pe la anul 1000 iar în stăpânire bizantină vreme de două secole. După cum relatează clericul Ansbert, participantii la cruciada a treia au fost atacați de vlahii dintre Timoc și Morava. Niketas Choniates și Kekaumenos amintesc de o tradiție a rezistenței valahe în fața bizantinilor.

Primele mănăstiri din zonă datează din sec. XIII și cărțile istorice sârbești spun că sunt făcute de Radul I Voivoda Vlașci¹⁰. La sfârșitul sec. XIII în această parte a Serbiei a fost o evidentă ridicare a elementului românesc, regii sârbii au dat privilegiile românilor și cnejilor lor¹¹. Iorga amintea o teză conform căreia în sec. X chiar era o formațiune

politică în zona Vidinului ce și-ar fi extins autoritatea și asupra malului stâng al Dunării.

În 1210 voievodul Mihail al Transilvaniei vine cu o armată din saxoni, români, secui și pecenegi în ajutorul țarului Asan Burul din Vidin¹². Împăratul Iustinian recunoscuse de la începutul sec. VIII titlul de Caesar (țar) bulgarilor ce îl ajutaseră să recucerească tronul după ce tot el i-a învins și strămutat pe mulți în Asia Mică¹³. Statul Asăneștilor este prezentat în izvoare ca „țara valahilor”, arhiepiscopul Ioan de Sultanyeh face speculații privind latinitatea bulgarei și a delimitării geografice a „Volaquiei”. Paisie, egumenul mănăstirii Hilandar în „Istoria slavo-bulgară” în 1762 spune despre vremea lui Asan cel Bătrân că „luaseră vlahii erezia romană, citeau vlahii latinește că aceia sunt cu latinii de un neam și o limbă” și că mai apoi au oprit acestea cu pedeapsa că „li se va tăia limba” și „așa vlahii s-au întors la credința pravoslavnică și citesc slavonește acum”¹⁴.

Asan II stăpânea și Cetatea Severin pe care o pierde la 1236 pentru a păstra ținutul timocan Branicevo. După 1240 ungurii vor ocupa Maciva și Braniceva. Există aici un Grebوريوس ban de Cucevo și Branicevo. O parte a zonei (fără să atingă Timocul) va fi dăruită de regele Ungariei ginerelui său sârb Dragutin. Va fi restituită însă lui Carol Robert. Vidinul era al despotului Șişman și urmașului său Mihail. Statul Timocan de la Dunăre dintre râurile Pek și Lom (1280-1397) avea o populație majoritar românească și o dinastie în mare parte de origine română (Srăcimir era fiu de domniță româncă și soț al unei românce).

- va urma -

Viorel Dolha

Note:

1. G.A. Nicolaevici, I. Cionchin, Românii de pe valea Timocului, în Cuvântul românesc, Canada, nr. din iunie 1993, pagina 16
2. N. Iorga, Istoria românilor pentru poporul românesc, Chișinău, 1992, pagina 6
3. XXX, Dicționar de istorie veche a României, București 1996, pagina 584
4. Ibidem, pagina 397
5. Brezeanu Stelian, Romanitatea orientală în evul mediu, All, 1999, pag. 24
6. G. Zbucă, Românii timoceni, editura Mirton, Timișoara 2002 pag. 26
7. A. Berinde, Importanța etnonimului valah, în Clio, mai iunie 1993, pagina 6
8. XXX, Dicționar de istorie veche ..., pagina 384
9. Cristea Sandu Timoc, Mărturii de la românii uitați, Editura Astra Română, 1995, pag 116
10. I. Lupaș, Din istoria Transilvaniei, București 1988, pagina 42
11. N. Iorga, Istoria românilor, vol. III, București 1993, pagina 119
12. XXX, Istoria militară ..., vol. II, pagina 141
13. XXX, Dicționar ..., pagina 352
14. Brezeanu Stelian, Romanitatea orientală în evul mediu, All, 1999, pag. 192

SOCIETĂȚI CULTURALE ROMÂNEȘTI DIN VOIVODINA ÎN PRIMELE DOUĂ DECENII POSTBELICE

SOCIETATEA CULTURALĂ "MIHAI EMINESCU" DIN COȘTEI

Corul

Viața culturală la Coștei a reprezentat unul dintre principalele focare ale culturii românilor din Serbia. În anul 1869 ia naștere corul românesc, condus de învățătorul Petru Maiogan. În primul deceniu de activitate, corul cânta pe o voce, iar dezvoltarea corului s-a realizat în timpul dirijorului Ioan Manea de la Chizătău care formează un cor pe patru voci. Între 1885 – 1897 corul este condus de Ion Maleta și Ilie Ureche, apoi în fruntea corului se găsește Iosif Micu până în 1921. În perioada 1921 – 1930 corul este dirijat de Pantelie Drăghici, iar din 1930-1935 de Ion Jumanca. Pantelie Drăghici revine la conducerea corului din 1936-1945. În următorii trei ani (1945-1948) corul este condus de Cornel Petrică, Cornel Bălica și Gheorghe Pitic, iar din 1949-1951 de Petru Lăpădat, urmând, Ion Rotariu Cordân.

Din repertoriul corului amintim printre altele: "Cântec de leagăn", "Frunzuliță iasomie", "Negruța", "Din șezătoare", "Pe marginea Dunării", "Pupi de flori", "Răsunet din Banat", "Floare bănațeană", "Doinitorii români", "Bată-te bade norocul", "Hai Ioane", "Viață nouă" și altele.

Corul în anul 1948 și încadrează în SC "Mihai Eminescu". Pe parcursul anilor obține succese răsunătoare. Amintim: obținerea medaliei de aur, a diplomei mari de onoare și a diplomei mici de onoare la Expoziția Generală de la București (1906), sărbătorile "Astrei", iar după cel de-al doilea război mondial obține mari succese, la festivalurile și trecerile în revistă la care participă. Corul din Coștei participă la câteva ediții ale Festivalului Societăților de Muzică din Voivodina de la Ruma și aproape la

toate edițiile Festivalului de Folclor și Muzică Românească din Voivodina, obținând placheta festivalului, adică cel mai bun cor participant.

În perioada anilor 1943-1962 în secția de cor au fost încadrați următorii coriști: Avram Anca, Gheorghe Atnagea, Nistor Atnage, Trăian Bălan, Aurel Bălica, Cornel Bălica, Păuniță Balmez, Ionel Barbu, Avram Borca, Ionel Borca, Ilia Buda, Todor Cătană, Ionel Conrad, Gheorghe Cugia, Ionel Cugia, Avram Drăgan, Ionel Drăgan, Ionel Drăghici, Mihai Dragodan, Jarco Duda, Ion Fera, Ion Frățilă, Ionel Frățilă, Ionel Ghizel, Iosif Goica, Aurel Iencea, Păuniță Ilia, Lazăr Imbroane, Cornel Jivan, Nicolae Juian, Roman Lupei, Ion Maiogan, Șandru Maiogan, Cornel Maleta, Păuniță Miclea, Aurel Mioc, Ion Mitra, Gheorghe Mozor, Ionel Novac, Mircea Novac, Ilia Ogrin, Ionel Oșteanu, Alexandru Păuță, Ilie Voin, Păuniță Pincu, Iosif Pită, Gheorghe Pitic, Titu Pitic, Aurel Popovici, Todor Puiu, Cornel Rău, Ion Rotariu, Nicolae Roxa, Chirilă Sava, Dimitrie Sava, Traian Selejan, Ion Simu, Cornel Stepan, Ion Stepan, Aurel Tera, Ionel Tera, Ionel Trăilă, Coriolan Ureche, Iacob Ureche, Ionel Ursu, Lazăr Vladislav și alții.

Fanfara

Fanfara din Coștei s-a înființat în anul 1910 și este prima fanfară românească din Voivodina. Tot la Coștei, în 1911 a fost ridicată prima "Casă națională" în această parte a Banatului, care a devenit sediul "Reuniunii". La Aeromitingul de la Vârșet, în 1913, unde a venit Aurel Vlaicu de la Orăștie a fost întâmpinat de fanfara din Coștei. În octombrie 1944 s-a ordonat ca toți fanfariștii să se atașeze luptătorilor pe frontul din Srem, însă majori-

tatea fanfariștilor se refugiază în diferite localități, în fanfara militară rămânând doar Nicolae Buda și Titu Voin din Coștei. În perioada 1944-1947 fanfariștii din Coștei au rămas practic fără instrumente. Odată cu instalarea dirijorului Ion Rotariu Cordân în fruntea fanfarei începe o activitate fructuoasă, se organizează cursuri în anul 1955 la instrumente pentru 30 de tineri. Tot în acest an, la Festivalul Fanfarelor din Banatul de sud, fanfarei din Coștei îi revine premiul I. Fanfariștii din Coștei participă la toate manifestările importante și paradele sportului. La parada sportului de la Kragujevac, participă în două rânduri (1956-1958), iar în anul 1959 reprezintă R.P. Serbia la marea paradă a sportului iugoslav. Ca martor ocular al evenimentelor, Ion Rotariu Cordân afirmă: "În aer liber a fost instalată o scenă enormă, iar printre miile de oameni se găseau șefi de stat, diplomați, miniștri și președintele Tito. Seara fanfara a concertat și pe Stadionul Armatei Populare Iugoslave (Belgrad), în compania republicilor înfrățite!"

Membrii fanfarei din Coștei, 1940-1955: Ion Muntean, Titu Voin, Aurel Belgea, Traian Belgea, Ionel Ghizel, Ionel Albu, Viorel Selejan, Lăzărică Luca, Gheorghita Mircea, Păuniță Pincu, Traian Mărgan, Tiberiu Prodan, Nicolae Buda, Cornel Stepan – Ciciu, Gheorghe Pârvulovici, Ion Magda, Ion Frățilă – Puița, Ion Frățilă, Cornel Fera, Avram Bălăgean, Sima Lăpădat, Petru Toma, Ilia Ogrin, Cornel Colojoară, Mircea Novac, Ion Jurca, Ion Rotariu, Ilia Buda, Cornel Jivan, Ion Simu, Ionel Oșteanu și Nistor Maleta (32 de instrumentiști).

Generația 1955: Andrei Laza, Ion Magda, Valeriu Ursu, Milan Târnilă, Mircea Iencea, Ion Iencea, Milă Maleta, Ion Ghizel, Ion Simu, Ionel Albu, Cornel Colojoară, Pavel Liuba, Avram Drăgan, Ilia Buda, Ionel Țera, Cornel Dobroi, Nistor Novac, Petru Atnagea, Milă Novac, Cornel Jivan, Romulus Gașpăr, Nistor Maleta, Ionel Oșteanu, Sima Voin, Gheorghe Atnagea, Gheorghe Lăpădat și Traian Trăilă (27 instrumentiști).

Orchestra

Orchestra din Coștei a funcționat în cadrul SC "Mihai Eminescu" din localitate, iar împreună cu alte secții ale societății a vizitat toate satele românești

din Voivodina, fiind prezentă la numeroase manifestări culturale ale Banatului, provinciei și republicii.

În perioada postbelică, membrii ai orchestrei au fost: Frățilă Niță, Drăgan Ion, Berlovan Aurel, Rotariu Ion, Dalea Teodor, Iancu Ionel, Magda Ion, Târnilă Milan, Iencea Mircea, Nicola Valeriu, Trăilă Traian, Simu Ion, Adegă Chirilă, Buda Ilia, Stepan Lucian, Ursu Valeriu, Bojana Avram și Voin Titus.

Cei mai cunoscuți dirijori au fost: Niță Frățilă, Mircea Iencea și Rotariu Ion.

Formația de dansatori

La Coștei încă în 1902 exista o formație de căluceri în cadrul "Reuniunii de citire și cântări". Conducătorul, coregraful și vătaful acesteia era arhicunoscutul dirijor de fanfare și coruri, Iosif Micu. Echipa de dansatori în perioada de la eliberare și

până în 1962 a fost condusă de următorii coregrafi amatori: Ion Rotariu, Iuliana Ardelean, Ionel Conrad, Sofia Conrad, Elena Minda, Cornel Mata și Ion Vladisav.

Tot în această perioadă cei mai activi membrii ai secției folclorice au fost: Berlovan Gheorghina, Bojana Ioneaua, Bojana Bobița, Colojoară Doina, Craiovan Doina, Lagea Gheorghina, Lupei Aurelia, Maleta Blondina, Novac Delia, Rotariu Aurora, Lupei Anușă – Pitic, Sava Vioara, Trăilă Vioara, Cera Maria, Țera Delia, Țera Aurica, Vinu Maria, Marina Livia, Berlovan Aurel, Adam Ilia, Butan Ion, Iencea Roman, Lupei Viorel, Mozor Gheorghe, Iencea Maxim, Pitic Ion – Boacă, Bălan Aurel, Fortuz Petru, Stepan Octavian, Voin Ion, Vladislav Ion, Țera Ionel, Selejan Coriolan, Iencea Ion și alții.

Secția de dramă

Dragostea de teatru la Coștei s-a dezvoltat în sânul societății corale. În anul 1882, trupa de teatru din Coștei prezintă prima piesă de teatru din repertoriul cult "Nunta țărănească" de Vasile Alecsandri. După război, actorii pun în scenă următoarele piese de teatru:

1945-1946: "O scrisoare de pe front" și "Văduva cu farmede"

1947: "Iancu Jianu" de Matei Millo, iar Societatea de pompieri pune în scenă piesa de teatru "Piatra din casă" de Vasile Alecsandri.

1948: "Individ suspect" de Branislav Nušić și "Năpasta" de Ion Luca Caragiale.

1949: "Ochii Anișoarei"

1950: "Mințile în cap" de V. Pavišević și "În pețit" de A. Cehov.

1951-1952: "Putea să fie și mai rău" și "Ursul" de A. Cehov, precum și "O noapte furtunoasă" de I. L. Caragiale.

1953: "Lumea" de B. Nušić.

1954: "Dr" de Branislav Nušić.

1955: "Elixirul tinereții" de A. Cehov.

1956: "Răposatul" de B. Nušić.

1957: "Omul care a văzut moartea" de Victor Eftimiu.

1958-1959: "Soacra cu trei nurori" și "Casa din colț" de B. Georgevici.

1961: "Mințile în cap" de Pavicević.

1962: "Nunta fără voie" de Nicoleta Polverejan.

La începutul anilor șazeci ai secolului trecut, amatorii de teatru de pe lângă SC "Mihai Eminescu" nu se mai numea "secție de dramă", ci "Teatru de amatori". Piese de teatru din literatura iugoslavă au fost traduse de regizorul Chirilă Păuța – Neica și

de soția sa Sofia Păuța.

Regizorii teatrului de amatori din Coștei: Chirilă Păuța – Neica, Ion Maleta – Birbece, Ilia Maleta, Pavel Șchiopu, Ion Bălan, Ionel Țera și alții.

Din actorii consacrați în scenă și talentați amintim: Ion Petrică, Ana Ignea, Ionel Anca – Prvu, Titu Pitic, Lucian Stepan, Ionel Stepan – Măjanu, Mircea Novac, Cornel Bălică, Eufrozina Bălică, Doina Oșteanu, Cornelia Ilia, Aurelia Imbroane, Olimpia Doban, Petru Toma, Gheorghe Mozor, Avram Borca, Ion Țera, Ion Fiatovici, Adam Țăran, Măria Sricea, Nistor Novac, Ion Berlovan, Axentie Imbroane, Ionel Conrad, Sofia Conrad, Ion Reu, Amalia Reu, Ion Rotariu Cordân, Mihai Cugia – Lăcustă, Nicolae Vinu, Maria Putnic, Valeriu Țărnă, Maria Păuța – Gașpăr, Maria Novac – Buboiaie, Traian Țera, Petru Atnagea – Blagoie, Vioara Buda, Persa Gurilă, Mărioara Anca, Victoria Maleta, Gheorghe Ureche, Coriolan Selejan, Ion Damian – Zaza, Aurel Ciobanu, Ionel Dobroî etc.

Când este vorba de președinții SC "Mihai Eminescu" din Coștei (1945 – 1962), îi amintim: Victor Trailovici, Avram Maleta, Octavia Trailovici, Mircea Iencea, Miron Maleta, Traian Selejan, Chiriță Păuța, Ionel Conrad, Ionel Țera, Teodor Șandru și Ion Berlovan.

drd Dorinel Stan

Glasul Cerbiciei - publicație editată de "Românii Independenți din Serbia"

Pentru abonamente și publicitate, vă rugăm să contactați tel: +381 13 834-125; 833-388; 836-808; +381 04 1195 384; +381 69 732207 sau e-mail-ul: romanii.independenti@gmail.com; maringaspar@gmail.com; sdorinel@gmail.com

Cont curent: Nezavisni Rumuni Srbije, Vojvođanska Banka a.d. Novi Sad - Vrșac:

320005063997 și cont valutar: Vojvođanska Banka a.d. Novi Sad - Vrșac: **320005064385**

Reproducerea parțială sau integrală se poate numai cu acordul editorului.

Acest număr a fost sprijinit de Consiliul Județean Timiș și Societatea Cultural-Patriotică "Avram Iancu" din România, filiala Timișoara

IABLANCA

Iablanca, localitatea idilică, ideală pentru înprospătarea sufletului și corpului

Aerul curat și natura din jurul localității te familiarizează cu peisajul mirific

Mezelurile și brânzeturile, îndeletnicire care se transmite cu sfințenie din tată-n fiu...

Iablanca (în sârbă *Јабланка*, *Jablanka*, în maghiară *Almád*) este o localitate în Districtul Banatul de Sud, Voivodina, Serbia. Face parte din municipalitatea Vârșețului. Satul are o populație de 281 locuitori (2002), majoritatea fiind de etnie română. Vârsta medie este de 43 ani (40,5 pentru bărbați și 45.2 pentru femei). Satul are 96 de gospodării, iar numărul mediu de membri pe o gospodărie este 3.

Acest sat este în mare locuit de români (conform recensământului din 2002), iar în ultimele trei recensăminte, vizibil se observează micșorarea populației.

Pe de altă parte, Iablanca este un loc care te face să fii fericit, natura verde îți înprospătează spiritul și trupul, aici simți respirația sufletului etern și dorești să te familiarizezi cu peisajul mirific.

Oaspeții se relaxează ușor și repede revin și descoperă lucrurile simple, mărunte care înseamnă viață. Când este vorba de pregătirea mezelurilor și brânzeturilor, această îndeletnicire se transmite cu sfințenie din tată-n fiu, în mare realizându-se manual, după rețetă veche tradițională.

Pagină realizată de
Tereza Gașpăr

Parada călăreților români
cu ocazia manifestăției
tradiționale "Balul
strugurilor".

Vârșet, strada principală.
Fotografie din anii '50.

